

Рівненський державний гуманітарний університет

Філологічний факультет

Кафедра теорії і практики іноземних мов та методики викладання

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему

**«УДОСКОНАЛЕННЯ МОВЛЕННЄВОЇ НАВИЧКИ ГОВОРІННЯ
УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ ЗАСОБАМИ ДИГІТАЛЬНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ»**

Виконала:

студентка VI курсу, групи ІМ-61
спеціальності 014 Середня освіта.

Мова і література (німецька)

Шпотак Юлія

Керівник:

Середюк Лариса Анатоліївна

канд. пед. наук, професор кафедри
теорії і практики іноземних мов та
методики викладання

Рецензенти:

АНОТАЦІЯ

Шпотак Юлія. Удосконалення мовленнєвої навички говоріння учнів старшої школи засобами дигітальних технологій. - Дипломна робота на правах рукопису.

Наукова робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» за спеціальністю 014.022 Середня освіта. Мова і література (німецька). - Рівне, РДГУ. - 2025.

Науковий керівник - к. пед. н., проф. Середюк Лариса Анатоліївна.

В дипломній роботі розглянуто питання застосування методу дискусії у процесі формування іншомовної мовленнєвої компетенції учнів старшої школи ЗНЗ.

В процесі роботи зроблено висновки та пропозиції щодо технології застосування методу дискусії у процесі формування німецькомовної мовленнєвої компетенції учнів старшої школи. Визначена роль проблемних методів навчання для активізації діяльності учнів на уроці іноземної мови, підвищення інтересу до знань, розглянуто дискусію як один із методів формування навичок непередготовленого мовлення, досліджена ефективність використання дискусії в процесі формування німецькомовної мовленнєвої компетенції, обґрунтована особливість застосування дискусії на уроках німецької мови для формування монологічної та діалогічної компетенції, досліджено види дискусійних методів під час формування німецькомовної мовленнєвої компетенції, розроблено комплекс вправ для формування німецькомовної мовленнєвої компетенції з елементами дискусії. Обґрунтовано та перевірено результативність використання дискусійних методів у процесі формування мовленнєвої німецькомовної компетенції в процесі вивчення німецької мови у школі.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, містить 57 літературних джерела та 7 додатків.

Ключові слова: мовленнєва компетенція, діалогічне мовлення, дискусія, проблемні ситуації, комунікативно-дискусійні уміння.

ANNOTATION

Shpotak Juliia Improving the speaking skills of high school students using digital technologies. - Manuscript

Research paper to obtain Master's in speciality 014.022 Secondary education. Language and literature (German) - Rivne, RSHU. - 2025.

Scientific supervisor - Candidate of pedagogic sciences Serediuk Larysa.

The paper deals with the usage of the method of discussion in the process of foreign language competence formation of the high school students of general education institutions.

Conclusions and suggestions of the work were made regarding the technology of using the method of discussion in the process of the German speaking competence formation of high school students. The role of problem teaching methods for intensifying the activity of students during the foreign language lesson, raising the interest to knowledge of the foreign language, the discussion as one of the methods of forming unprepared speech skills, the effectiveness of the use of discussion in the process of forming German speaking competence, the proficiency of monologic and dialogic competence formation, types of discussion methods during the formation of Germanspeaking speech competences, a set of exercises for the formation of German speaking competence with elements of discussion was developed. The effectiveness and usage of discussion methods in the process of the German language competence formation in the study of German at school is substantiated and tested.

The work consists of an introduction, three chapters, conclusions, contains 54 literary sources and 7 appendixes.

Key words: speech competence, dialogical speech, discussion, problematic situations, communicative-discussion skills.

Зміст

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ З ЕЛЕМЕНТАМИ ДИСКУСІЇ В УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ	
1.1. Мовленнєва компетенція як складова іншомовної комунікативної компетенції.....	11
1.2. Дискусія як один з методів формування навичок невідготовленого мовлення.....	20
1.3. Ефективність використання дискусії в процесі формування мовленнєвої компетенції.....	32
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСКУСІЇ	
2.1. Особливості застосування дискусії на уроках німецької мови для формування монологічної та діалогічної компетенції	43
2.2. Види дискусійних методів під час формування німецькомовної мовленнєвої компетенції.....	56
2.3. Вправи для формування німецькомовної мовленнєвої компетенції з елементами дискусії.....	68
РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ШКОЛІ	
3.1. Інтерактивні форми навчання як засіб оптимізації мовленнєвих компетенцій.....	75
3.2. Використання Інтернет-контенту під час вивчення іноземної мови	85

ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	99
ДОДАТКИ.....	105

ВСТУП

Актуальність дослідження. Наразі Україна перебуває на шляху визначення пріоритетних напрямків свого подальшого розвитку як незалежної європейської держави. Економічна, політична та культурна галузі нашої країни зазнають чималих змін, піддаючись світовим процесам глобалізації та стрімкому розвитку науки і техніки. Вхідження України у світове та європейське співтовариство зумовило величезний попит на знання іноземних мов та спричинило зміну статусу іноземної мови в українському суспільстві, а розширення політичних та ділових відносин нашої держави з іншими країнами посприяло значному збільшенню обсягів взаємних контактів. Основною метою навчання іноземної мови у сучасній школі є формування в учнів іншомовної комунікативної компетенції, що забезпечується оволодінням основними видами мовленнєвої діяльності, зокрема говорінням в монологічній і діалогічній формах. Іншомовну мовленнєву компетенцію стали розглядати, у першу чергу, як засіб соціалізації, що об'єднує різні культури. Підвищення статусу іншомовного мовлення зумовлене також активним розвитком новітніх інформаційних технологій. Так, соціальні мережі, блоги, форуми, з кожним днем набувають все більшої популярності, охоплюючи все більшу кількість людей з усього світу та зумовлюючи постійну міжкультурну взаємодію користувачів. Отож, на сьогоднішньому етапі розвитку суспільства іноземна мова вважається не лише засобом спілкування, але і засобом залучення до культури іншого народу.

Задля успішного здійснення іноземної комунікації необхідно оволодіти мовою, якою ця комунікація здійснюється на досить високому рівні, що видається можливим, зокрема, за рахунок продуктивної підготовки молодого покоління на етапі шкільного навчання. У рамках модернізації системи української освіти протягом останнього десятиліття в практику реалізації освітньо-виховних процесів загальноосвітніх установ інтенсивно впроваджується компетентнісний підхід, який розглядається державою як

один із ефективних інструментів оптимізації освіти.

Сутність комунікативного спрямування навчання іноземної мови виявляється у потребі формувати вміння й навички вільного вираження думок і почуттів у всіх видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні, читанні, говорінні, письмі і в різних сферах спілкування: особистісній, публічній, освітній. Варто зазначити, що велика увага приділяється саме мовленнєвій компетенції, яка є важливою складовою комунікативної компетенції.

У сучасній методичній, педагогічній науковій літературі відсутня єдина думка щодо оптимальних шляхів формування та розвитку іншомовної мовленнєвої компетенції підростаючого покоління. Тим часом, висока затребуваність іншомовної мовленнєвої компетенції сучасного випускника вимагає детальнішого розгляду і обґрунтування способів її формування в учнів старших класів, зокрема дослідження ефективності використання при цьому нетрадиційних методів, таких як метод дискусії, чим і була зумовлена актуальність нашого дослідження.

Джерельною базою дослідження стали:

- праці, які висвітлюють розуміння компетентнісного підходу у навчанні загалом та комунікативно орієнтованого навчання зокрема (дослідження І. Бежа, А. Хуторського, Г. Селевко, М. Пентилюк, Л. Гуцан, О. Селіванової та ін.);

- дослідження, які розглядають іншомовну комунікативну компетенцію та її складові, зокрема мовленнєву компетенцію (роботи С. Омельчук, Є. Гром, О. Ломакової, М. Заболоцької та ін.);

- теоретичні праці про метод навчальної дискусії та особливості його використання у процесі формування навичок невідготовленого мовлення та розвитку мовленнєвої компетенції (дослідження Л. Чернишової, Є. Смірної, Л. Радчук, П. Топтигіної (організація процесу навчання дискусії на матеріалі художніх текстів у процесі вивчення англійської як другої іноземної мови) А. Гордєєвої (організація навчання старшокласників обговорення проблем англійською мовою у процесі міжкультурного

спілкування) О. П. Дацків (організація формування вмінь говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації));

- нормативні освітні документи (Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, Програма з іноземної мови для 10-11 класів).

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати та практично перевірити особливості застосування методу дискусії у процесі формування іншомовної мовленнєвої компетенції учнів старшої школи ЗНЗ.

Предмет дослідження - технологічна та методологічна система застосування методу дискусії у процесі формування німецькомовної мовленнєвої компетенції учнів старшої школи.

Об'єктом дослідження є процес формування та розвитку німецькомовної мовленнєвої компетенції учнів старшої школи з використанням дискусії.

Завдання дослідження:

- визначити роль проблемних методів навчання для активізації діяльності учнів на уроці іноземної мови, підвищення інтересу до знань;
- розглянути дискусію як один із методів формування навичок непередбаченого мовлення;
- дослідити ефективність використання дискусії в процесі формування німецькомовної мовленнєвої компетенції;
- описати особливості застосування дискусій на уроках німецької мови для формування монологічної та діалогічної компетенції;
- дослідити види дискусійних методів під час формування німецькомовної мовленнєвої компетенції;
- розробити комплекс вправ для формування німецькомовної мовленнєвої компетенції з елементами дискусії.

Для вирішення поставлених завдань передбачається використати такі **методи** дослідження: критичний аналіз літературних джерел для вивчення

проблеми з точки зору методики та її базових та суміжних наук; наукове спостереження за процесом навчання німецької мови в старшій школі; аналіз вправ навчально-методичного комплексу.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що ефективність навчання іноземної мови, зокрема формування мовленнєвої компетенції, можна підвищити, якщо включити в навчальний процес проблемний метод навчання - дискусію.

Новизна дослідження полягає в комплексному дослідженні теоретичних і практичних аспектів формування німецькомовної мовленнєвої компетенції старшокласників з використанням методу дискусії, у розробленні системи вправ для її розвитку.

Теоретичне значення дослідження полягає в узагальненні теоретичних основ та методичних рекомендацій щодо формування іншомовної мовленнєвої компетенції учнів та передового психолого-педагогічного досвіду щодо навчального методу дискусії та особливостей його використання у процесі формування мовленнєвої компетенції.

Практичне значення роботи полягає в тому, що дані проведеного дослідження можна використовувати при розробці планів-конспектів уроків з німецької мови у старших класах; при подальшому дослідженні ефективності навчального методу дискусії у процесі формування комунікативної компетенції учнів старшої школи.

Апробація та впровадження результатів дослідження були представлені:

- на I Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні методики навчання іноземних мов і перекладу в Україні та за її межами» 3 грудня 2024 року у ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».
- на щорічній звітній науковій конференції викладачів, співробітників і здобувачів вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету. Відзвітовано на засіданнях кафедри теорії і практики

іноземних мов та методики викладання.

Структура та обсяг дослідження: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури і додатків. Загальний обсяг роботи - 114 сторінок. Список літератури нараховує 57 джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ З ЕЛЕМЕНТАМИ ДИСКУСІЇ В УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

1.1. Мовленнєва компетенція як складова іншомовної комунікативної компетенції

Отже, основними завданнями розділу є:

- визначити роль проблемних методів навчання для активізації діяльності учнів на уроці іноземної мови, підвищення інтересу до знань;
- розглянути дискусію як один із методів формування навичок невідготовленого мовлення;
- дослідити ефективність використання дискусії в процесі формування німецькомовної мовленнєвої компетенції.

Теорія компетентнісного підходу в освіті розроблялася і була представлена в працях як зарубіжних учених (Р. Бадера, Д. Мертенса, Б. Оскарсона, А. Шелтена), так і наших вітчизняних. Українські перспективи компетентнісного підходу в сучасній освіті досліджували вчені І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева та інші.

У вітчизняній науковій літературі найбільшого поширення набуло визначення компетентності як сукупності знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію, запропоноване С. Гончаренком. На думку І. Беха «трактування поняття компетентність дуже широке» [4, с. 5]. Компетентний в широкому розумінні - «це знаючий, обізнаний в певній галузі»; у вузькому розумінні - той, хто має право авторитетного судження як спеціаліст високого рівня в певному колі питань [4, С.6].

Компетентнісний підхід до навчання є основою формування іншомовної комунікативної компетенції учнів на уроках іноземної мови, у тому числі німецької. Варто відзначити, що компетентнісний підхід не заперечує ані ролі, ані значення знань, утім, акцентує увагу на здатності використовувати здобуті знання. Цей підхід визначає пріоритетним не поінформованість учня, а вміння розв'язувати проблеми, що виникають за певних ситуацій: у пізнанні й поясненні явищ дійсності; під час засвоєння сучасних технологій; у стосунках з людьми, в етичних нормах; у практичному житті; в естетичному поцінуванні; при виборі професії й оцінюванні своєї готовності до навчання; за необхідності розв'язувати особисті проблеми: життєвого самовизначення, вибору способу життя тощо. З позицій цього підходу визначення цілей формування ключових компетентностей в учнів має передувати добору певних знань: спочатку слід з'ясувати, для чого потрібні ці знання, а потім уже добирати зміст, освоєння якого дасть змогу здобути бажані результати.

До цих пір не існує єдності в розумінні сутності термінів - «компетенція» і «компетентність». Поняття «компетентність» використовується для визначення кінцевого результату навчання; поняття компетенція набуває значення «знаю, як», на відміну від раніше прийнятого орієнтиру в педагогіці «знаю, що». Н. Бібік, О. Локшина, В. Луговий, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, Л. Шевчук, Л. Хоружа відзначають, що поняття «знання», «уміння», «навички» неточно характеризують поняття «компетентність», оскільки, на їх думку, «компетентність» припускає опанування знаннями, уміннями, навичками та життєвим досвідом [14, С. 13].

О. Хуторской розглядає це поняття як «володіння людиною відповідною компетенцією, що включає її особистісне ставлення до цієї компетенції й предмету діяльності» [56 С. 60].

У навчальному посібнику з педагогіки вищої школи група авторів розглядає компетентність як «спеціальним шляхом структуровані

(організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень, які набуваються у процесі навчання, що дають змогу людині визначати, тобто ідентифікувати і розв'язувати незалежно від контексту (від ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності» [41, С. 448].

Я. Кодлюк додає: «Оскільки склад компетентностей дуже різношерстий, учені намагаються певним чином згрупувати їх. Так, наприклад, виділяють такі інваріанти терміна «компетентність»: професійна, педагогічна, психологічна, комунікативна, управлінська тощо. Структура професійної компетентності, відповідно, включає спеціальну, методичну та психолого-педагогічну складові» [28, С. 11].

Помітно, що у всіх наведених тлумаченнях «компетентності» йдеться про людину, яка володіє відповідною компетенцією. Одним зі смислів поняття компетентності є характеристика особистісних якостей людини, володіння компетенцією. Сутнісні ознаки компетентності людини постійно змінюються; мають діяльнісний характер узагальнених умінь у поєднанні з предметними вміннями і знаннями в конкретних галузях (ситуаціях); виявляються в умінні здійснювати вибір, виходячи з адекватної оцінки себе в конкретній ситуації; пов'язані з мотивацією на неперервну самоосвітню діяльність.

Якщо говорити про термін «компетенція», то він також тлумачиться сучасними дослідниками по-різному:

- «коло питань, у яких людина добре поінформована, володіє знаннями і досвідом у тій чи іншій сфері» [17, С. 177];
- «готовність учня використовувати засвоєні знання, вміння і навички, а також способи його діяльності в житті для вирішення практичних і теоретичних завдань» [56, С. 61];
- «сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, способів діяльності), які ставляться щодо певного кола предметів і процесів необхідних, щоб якісно та продуктивно діяти щодо них» [54, С. 60];
- «освітній результат, який виявляється в підготовленості

випускника, в реальному володінні ним методами та засобами діяльності, в можливостях справлятися з поставленими завданнями; форма поєднання знань, вмінь і навичок, яка дозволяє ставити і досягати мети в перетворенні оточуючого середовища» [45, С. 139].

У цих тлумаченнях поняття «компетенція» загальним є їх змістова основа: знання, які повинна мати особа; коло питань, в яких особа повинна бути обізнана; досвід, необхідний для успішного виконання роботи у відповідності з установленими правами, законами, статутом. Знання, коло питань, досвід подані як узагальнені поняття, що не стосуються конкретної особи, які не є її особистісною характеристикою. У наведених тлумаченнях відображено когнітивний (знання) і регулятивний (повноваження, закон, статут) аспекти даного поняття. Тобто, загальним для переважної більшості означень компетенції є розуміння її як властивості або якості особистості, потенційної здатності особи справлятися з різноманітними завданнями, як сукупність знань, умінь, навичок і способів діяльності особи, які взаємозв'язані між собою, необхідних для здійснення якісної продуктивної діяльності.

Отже, аналіз понять «компетенція» і «компетентність» дає підстави стверджувати, що компетенція - це наперед задана вимога щодо підготовки особи (властивості або якості, потенційні здатності особи), щодо знань та досвіду діяльності особи у певній сфері; компетентність - це володіння компетенцією, що виявляється в ефективній діяльності і включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності. Таким чином, поняття «компетенція» є вужчим за «компетентність», а тому у нашому дослідженні ми будемо використовувати саме його.

У процесі навчання іноземної мови надзвичайно важливим є формування саме комунікативної компетенції. Сутність комунікативного підходу до навчання іноземних мов проявляється у тому, що сам процес оволодіння мовою повинен виступати своєрідною моделлю процесу спілкування. У такому випадку комунікативність розглядається як

методологічний принцип, а не як методичний. Таким чином, головною рисою комунікативного навчання є спрямованість навчального процесу на розвиток практичних умінь володіння мовою як засобом спілкування в різноманітних життєвих ситуаціях у залежності від мети спілкування, тобто на формування комунікативної компетенції певного рівня [36, С. 5]. Як вказує О.О. Леонтьєв, таке навчання є зорієнтованим, перш за все, на співрозмовника, адже комунікативність - це і є оптимальний вплив на іншого мовця [31, С. 251], і саме спілкування виступає метою, способом і засобом при навчанні будь-якої іноземної мови.

Поняття комунікативної компетенції ввійшло у науковий обіг у 1972 р. завдяки американському лінгвісту Д. Хаймзу [52] на противагу теорії мовної компетенції Н. Хомського. Н. Хомський пов'язував свою теорію здебільшого з ідеальними слухачами-співрозмовниками в однорідному мовному середовищі, з тими, хто знає мову на найвищому рівні й на кого не впливають такі психологічні чинники як обмеженість пам'яті чи помилки у використанні мовних знань у реальному спілкуванні. У центрі уваги Н. Хомського знаходилась характеристика можливостей абстрактних мовців продукувати певною іноземною мовою граматично правильно оформлені речення. А теорія комунікативної компетенції Д. Хаймза спрямована на визначення того, що має знати мовець, аби бути компетентним у спілкуванні. На наш погляд, важливим чинником у ній є те, що при оволодінні іноземною мовою увага акцентується на комунікативних уміннях більше, ніж на знаннях граматичних структур, тобто мова розглядається як соціальний процес, а не тільки як лінгвістичний код.

С. Омельчук вважає, що під комунікативною компетенцією слід розуміти сукупність знань про спілкування, умінь і навичок, потрібних для сприймання чужих і побудови власних програм мовленнєвої поведінки, адекватних цілям, сферам і ситуаціям спілкування [37, С. 3-4]. Так, комунікативна компетенція охоплює не лише теоретичні знання, але і вільне володіння мовленням. Вона передбачає успішний розвиток всіх видів

зовнішнього (говоріння, аудіювання, письмо, читання) та внутрішнього (мисленнєве) мовлення, що постійно перебувають у процесі взаємодії [22].

Отже, комунікативну компетенцію варто розглядати як здатність людини сприймати, розуміти та продукувати іноземну мову не лише на рівні фонологічних, лексико-граматичних і країнознавчих знань і мовленнєвих умінь, а й відповідно до різноманітних цілей та специфіки ситуації спілкування. Для повноцінного спілкування недостатньо знати систему мови на всіх її рівнях, володіти правилами для формулювання речень відповідно до граматичних норм, але також необхідно, відповідно до ситуації спілкування, здійснювати свій вплив на співрозмовника і вживати адекватні для цієї ситуації мовленнєві висловлювання.

Таким чином, комунікативна компетенція спрямована на вирішення таких основних завдань:

- ефективно отримувати і передавати інформацію;
- досягати поставленої мети завдяки переконанню співрозмовника й спонуканню його до дії;
- отримувати додаткову інформацію про співрозмовника;
- здійснювати позитивну саморепрезентацію (справляти позитивне враження на співрозмовника на основі володіння культурою мовлення) [36, С. 112].

Щодо структури комунікативної компетенції у сучасній науці немає одностайного погляду. Так, відповідно з дослідженнями Кенела і Свейна, комунікативна компетенція складається із чотирьох компонентів:

- 1) граматична компетенція: слова і правила;
- 2) соціолінгвістична компетенція: правильність;
- 3) дискурсивна компетенція: зв'язність (кохезія) і логічність;
- 4) стратегічна компетенція: доречне використання комунікативних стратегій.

Л. Бахман виокремив «організаційну компетенцію», що включає граматичну і дискурсивну компетенції та «прагматичну компетенцію», що

включає соціолінгвістичну й ілокутивну компетенцію [58].

У методичній літературі пострадянського простору складові комунікативної компетенції варіюються, наприклад:

- мовна, соціокультурна, стратегічна й учбова [16, С.14.];
- лінгвістична, соціолінгвістична, прагматична [3, С.10];
- мовна, мовленнєва, соціокультурна [26, С. 9];
- лінгвістична, прагматична, соціолінгвістична, соціокультурна, дискурсивна [5, С. 5].

- мовна, мовленнєва, соціокультурна, компенсаторна, учбово-пізнавальна [32, С. 8];

- лінгвістична, соціолінгвістична, соціокультурна, стратегічна, дискурсивна [44, С. 78];

- лінгвістична, прагматична, когнітивна, інформативна [36, С. 120];

- мовна, мовленнєва, соціокультурна і діяльнісна (стратегічна) компетенції [55, С. 65];

- лінгвістична, соціолінгвістична, дискурсивна, стратегічна, соціокультурна, соціальна, психологічна [46, С. 117].

У Загальноєвропейських рекомендаціях із мовної освіти структура комунікативної компетенції складається з трьох ключових компетенцій: лінгвістичної (мовний досвід), соціолінгвістичної (мовленнєвий досвід) і прагматичної (особисті якості учнів) [56, С.128].

Доцільною, на наш погляд, є структура комунікативної компетенції, представлена у Словнику-довіднику з української лінгводидактики, де виділено такі її складові (див. Мал. 1.1.):

- мовленнєва компетенція (уміння застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями);

- мовна компетенція (знання одиниць мови та правил їх поєднання);

- предметна компетенція (уміння на основі активного володіння загальною лексикою відтворювати в свідомості картину світу);

- прагматична компетенція (здатність до здійснення мовленнєвої діяльності, зумовленої комунікативною метою, до вибору необхідних форм, типів мовлення, урахування функціонально-стильових різновидів мовлення) [50, С. 70].

Малюнок 1.1. Структура комунікативної компетенції [50]

Оскільки об'єктом дослідження є безпосередньо мовленнєва компетенція як складова комунікативної компетенції, то варто розглянути її специфіку більш детально. Аналіз наукової літератури з зазначеної теми засвідчує увагу науковців до предмету мовленнєвої компетенції, зокрема до розмежування понять мовленнєвої та мовної компетенцій.

Мовленнєва компетентність у лінгводидактиці розглядається як мовленнєвий досвід (Л. Мацько, А. Богуш, О. Біляєв, Є. Божович, І. Гудзик, О. Горошкіна, Т. Ладиженська, М. Пентилюк, Р. Мільруд, Т. Симоненко), дискурсна (дискурсивна) компетенція (Є. Бастрикова), лінгвістична компетенція (загальноєвропейські рекомендації), володіння мовою (Ю.Апресян).

На думку М. Бахтіна, Д. Девідсона, О. Митрофанова, М. Кабардова мовленнєва компетенція є безпосередньо знаннями правил вираження розумового змісту за допомогою певної мови та володіння необхідними для цього виду діяльності операційними структурами та навичками їх реалізації; це мовна система в дії, використання обмеженої кількості мовних засобів, закономірностей її функціонування для побудови висловлювання [22, С. 5].

Мовленнєва компетенція - це вміння говорити, слухати, читати, писати, тобто вміння, пов'язані з мовленнєвою діяльністю, з побудовою діалогічних і монологічних висловлювань у конкретній ситуації, відповідно до рівнів мовної компетенції учасників спілкування [11, С. 146].

А.М. Богуш, вважає, що «мовленнєва компетенція - це вміння адекватно і доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях (висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання тощо), використовувати для цього як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності мовлення [9, С. 13].

Ця компетенція визначається також як процес вдосконалення комунікативних умінь в основних видах мовленнєвої діяльності - аудіюванні, говорінні, читанні та письмі; уміння планувати свою мовленнєву і немовленнєву поведінку, уміння застосовувати стилістичні багатства рідної мови [9, С. 53].

Таким чином, мовленнєва компетенція передбачає знання:

- сполучуваності мовних одиниць;
- точності вживання мовних одиниць;
- знання виражальних засобів мовлення та особливостей їх вживання залежно від форми мовленнєвого висловлювання;
- знання про використання мовних форм залежно від типу мовлення.

Отже, під мовленнєвою компетенцією розуміється здатність особистості використовувати мову для досягнення поставлених конкретною мовленнєвою ситуацією цілей, вживаючи для цього мовні, позамовні та інтонаційні засоби виразності, відповідно до існуючих в мові норм та правил. Структура мовленнєвої компетенції охоплює компетенції у говорінні, аудіюванні, читанні та письмі (див. Мал. 1.2.).

Малюнок 1.2. Структура мовленнєвої компетенції

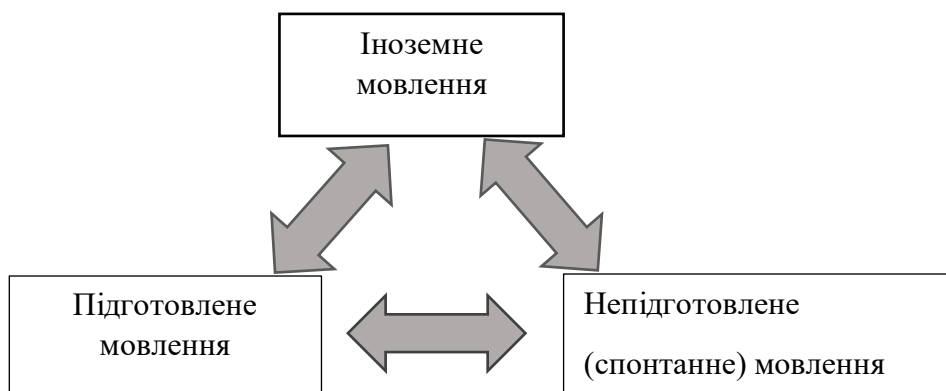
Таким чином, мовна і мовленнєва компетенція співвідносяться так само, як і мова і мовлення - мова як знакова система, а мовлення як спосіб використання зазначеної системи. Отже, мовна компетенція є передумовою становлення мовленнєвої компетенції, а мовленнєва компетенція визначається суб'єктивним утворенням, що містить сукупність мовних і мовленнєвих знань. Мовленнєва компетенція є більш ширшим утворенням, що містить і мовну компетенцію. Отож, мовленнєва компетенція відображає рівень знань про закономірності утворення зв'язних висловлювань для формулювання думки із даної системи мови. Її змістом є: знання про точність, влучність, адекватність, правильність використання мовних засобів, знання про особливості використання мовних засобів залежно від типу, стилю мовлення, знання особливостей використання зображувально-виражальних засобів мови тощо.

1.2. Дискусія як один з методів формування навичок невідготовленого мовлення

Однією з проблем сучасної методики викладання іноземних мов є розробка і теоретичне обґрунтування системи вправ «користування мовою» або таких прийомів роботи, які дозволили б вчителю тренувати учнів в умінні мобілізувати свої мовні знання, уміння і навички для сприйняття і

вираження думок і почуттів, що формуються безпосередньо в момент мовлення. Таке мовлення називають непідготовленим, або спонтанним.

Іншомовне спонтанне мовлення - це рівень володіння іноземною мовою, на якому мовець здатний без підготовки, без опори на попередньо задані мовні одиниці або шаблони використати засвоєний мовленнєвий матеріал у комбінаціях та ситуаціях, які не мали місця у попередніх видах роботи на занятті [8, С. 170]. При цьому важливо пам'ятати, що підготовлене та спонтанне мовлення не можуть бути різними етапами роботи з учнями - вони тісно пов'язані між собою, адже підготовлене мовлення виступає засобом навчання та є одним з перехідних етапів формування умінь непідготовленого мовлення. (див. Мал. 1.3.).

Малюнок 1.3

Спонтанне мовлення може бути як діалогічним, так і монологічним. Реактивність, спонтанність, темп непідготовленої мови розвиваються в діалозі; ініціативність, логічність, послідовність - у монологі.

Вміння непідготовленого мовлення зазвичай формуються у три етапи. Перший етап характеризується виконанням детермінованих умовно-комунікативних вправ, другий - частково детермінованих комунікативних вправ, на третьому етапі викладач повинен створювати комунікативні ситуації для формування самостійного вміння ініціативного і реактивного мовлення як з використанням, так і без використання будь-яких підготовлених мовних опор та шаблонів [48].

При невідготовленому іншомовному мовленні учні стикаються, як правило, з певними труднощами: з одного боку, їм потрібно швидко будувати висловлювання, забезпечуючи при цьому його змістовий аспект; з іншого боку, потрібно коректно оформлювати висловлювання мовними засобами. Ці процеси вимагають складних мовно-розумових операцій, до яких більшість учнів виявляються неготовими. Оскільки в більшості учнів іншомовні автоматизми знаходяться лише на етапі формування, то операції відбору мовних знаків, їх правильної граматичної та синтаксичної організації здійснюються ще, в значній мірі, на рівні підсвідомості. Подолати такі труднощі можна лише за допомогою відповідних вправ у підготовленому мовленні, адже у цьому випадку відсутність автоматизмів мовлення може частково компенсуватися роботою пам'яті [48].

Однак на сьогодні в літературі висловлюється майже одностайна думка про те, що домогтися розвитку навичок невідготовленого мовлення учнів неможливо на основі одних лише репродуктивних вправ із «заданим змістом», якими б ефективними вони не були. Разом з тим розробці, опису та систематизації конкретних методичних прийомів для формування невідготовленого мовлення поки що не приділяється, як ми вважаємо, достатньої уваги.

Варто пам'ятати, що основне завдання вчителя полягає не в навчанні мовлення взагалі, а у виробленні в учнів оперативної готовності включення в ту чи іншу комунікативну ситуацію з урахуванням конкретного рівня володіння мовним матеріалом. Саме тому ефективне навчання невідготовленого мовлення, що продукується в тих чи інших умовах реальної комунікації слід здійснювати за допомогою різних, зокрема нетрадиційних методів і прийомів. Одним із ефективних методів формування навичок невідготовленого мовлення виступає дискусія.

Саме слово «дискусія» походить від латинського слова «*discussio*», що перекладається як розгляд, дослідження. І це цілком логічно, оскільки в дискусії беруть участь як мінімум дві людини і кожне питання, що виноситься

на дискусію, піддається детальному обговоренню, аналізу з різних позицій і точок зору. Таким чином, дискусія є процесом обговорення будь-якого питання, мета якого - досягнення істини і глибинне розуміння тієї чи іншої ситуації, питання або обговорюваної теми.

За визначенням О. Смірної, дискусія - це форма полілогічного мовлення в процесі якого відбувається групове обговорення, творчий обмін думками учасників, які мають різні точки зору на певне питання, з метою всебічного зіставлення, порівняння, аналізу та пошуку правильного способу вирішення проблеми [51, С. 31].

Відмінною рисою дискусії виступає відсутність тези, але наявність в якості об'єднуючого початку теми. Сутність дискусії полягає в тому, що співрозмовники дотримуються різних точок зору щодо певного питання, а мовленнєвий стимул тих, хто говорить, визначається намаганням довести, аргументувати свою позицію, переконати опонента [33, С. 163].

Науковці досі не можуть дійти єдиної думки щодо рис, властивих дискусії. Наприклад, М. Кларін, С. Мельникова, Л. Яворівська відносять її до форми організації навчання, роблячи акцент на тому, що дискусія пов'язана з факультативними вимогами до організації уроку. Дискусія як можливість надбання нових знань, а також як можливість закріпити і виробити спеціальні уміння та навички.

А. Савченко вважає, що дискусія має на увазі координування комунікативно- мовленнєвої діяльності, тим самим відносячи її до вербальних методів навчання. Б. Бадмаєв розглядає дискусію як інтерактивний метод, ставлячи їх в один ряд з бесідою, круглим столом, діловою грою, мозковим штурмом, оскільки дискусії базуються на психології людських відносин в їх взаємодії. Такий підхід є найбільш доцільним, тому у нашому дослідженні ми вважатимемо дискусію одним із інтерактивних методів навчання, який вимагає вирішення складних розумових завдань, вміння відстояти свою точку зору, критичного ставлення до думки співрозмовника і т.д.

Розглядаючи дискусію як метод розвитку навичок непідготовленого мовлення учнів, варто розуміти, що якість спонтанного мовлення у дискусії залежить від:

- кількості та якості інформації, якою володіє мовець;
- вміння мобілізувати розумові здібності для передачі деякої «власної» інформації (сентенцій, тверджень, формулювань, ланцюга міркувань і т.д.);
- вміння актуалізувати в момент говоріння мовні засоби, необхідні для адекватного вираження думок;
- ступеня зацікавленості сторін у предметі дискусії [48].

Сказане вище стосується як умов спілкування рідною мовою, так і іноземною. Різниця полягає в тому, що в процесі спонтанного мовлення на рідній мові свідомість мовця зосереджена на змісті висловлювання, в той час як зовнішнє (мовне) його оформлення завдяки високому ступеню автоматизації мовних навичок і розвинутому почуттю мови носить підсвідомий характер. У разі ж непідготовленого мовлення іноземною мовою довільна увага мовця роздвоєна: вона розподілена між контролем за формуванням думок і контролем за процесом їх оформлення засобами іноземної мови. Звідси випливає, що використання дискусії як методичного прийому, найбільш яскраво і повно відображаючи психолінгвістичні особливості непідготовленого мовлення іноземною мовою, має відповідати ряду методичних вимог:

- дискусія буде протікати успішніше, коли вона ставить менш важкі розумові завдання перед мовцем: це дасть йому можливість «виділити» значну частину уваги для контролю за мовною формою;
- дискусія буде протікати успішніше, якщо вона не буде виходити за межі понять і уявлень, іншомовні відповідності яких відомі тому, хто говорить;
- дискусія відбуватиметься краще, чим вище рівень автоматизації мовних навичок і чим ширше номенклатура мовного матеріалу, володіння

яким знаходиться на рівні навички;

- дискусія буде вільнішою, чим більше в учнів досвіду ведення дискусійних бесід на рідній мові [48].

Психологічна характеристика непідготовленого мовлення в ситуації дискусії є тотожною як для природних умов спілкування, так і для штучних (тобто навчальних). Тим часом навчальна дискусія має деякі особливості:

- їй властивий елемент штучності, який пов'язаний з тим, що дискусія ведеться на іноземній мові, а не на рідній;

- навчальна дискусія «організовується» викладачем (на відміну від дискусії в реальних умовах спілкування, де вона зазвичай виникає стихійно) [48].

Ці відмінності не носять принципового характеру. Головним є те, що в навчальній дискусії ступінь наближення мовних дій до тих, що мають місце в реальних умовах комунікації є найвищою в порівнянні з усіма іншими видами і формами роботи, які можуть бути застосовані в класі під час навчання іноземної мови (включаючи і навчальні мовні ситуації), оскільки мовний стимул у навчальній дискусії завжди залишається природнім. Зважаючи на це, можна стверджувати, що навчальна дискусія є одним із найефективніших методів формування навичок непідготовленого мовлення. Принципи навчання дискусії, полягають у наступному: у принципі комунікативності; у принципі інтегрованого навчання говоріння з навчанням інших видів мовленнєвої діяльності; у принципі інтерактивності; у принципі організації дискусії [48].

Головним принципом є принцип комунікативності:

- активізація мовленнєво-мисленнєвої діяльності учнів, для забезпечення єдності мислення та мовлення у процесі навчання спілкування.

На думку Ю. Пасова в результаті реалізації сукупності комунікативних особливостей, до яких належать: мовленнєво-розумова активність, умотивованість, ситуативність, проблемність, евристичність, функційність, новизна, інформативність [36, С. 114]. Навчання іноземної мови на

комунікативній основі розвиває вербальні здібності учнів, здатність користуватися мовою залежно від конкретної ситуації. Учні навчаються комунікації у процесі самої комунікації. Відповідно всі вправи і завдання мають бути комунікативно виправданими дефіцитом інформації, вибором і реакцією (informationgap, choice, feedback).

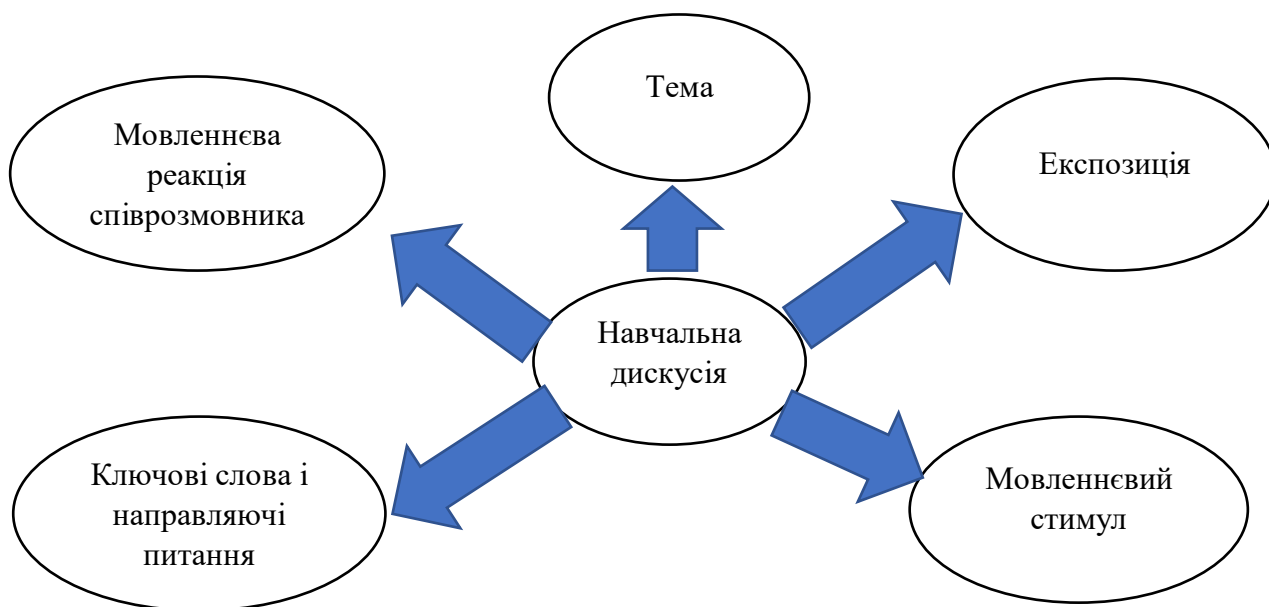
Належне місце посідає й принцип інтегрованого навчання говоріння з навчанням інших видів мовленнєвої діяльності, оскільки саме змістовою і мовною складністю характеризується в дискусії висловлювання учнів. Процес дискусії стає активним, коли в учнів є достатній рівень інформації, яку вони можуть отримати в результаті попереднього читання або прослуховування текстів, а отже, одночасно забезпечується взаємопов'язане навчання різних видів мовленнєвої діяльності, зв'язок говоріння, читання та аудіювання стає тіснішим. Як наголошує О. Тарнопольський, це не знижує творчого характеру обговорення, тому що учні висловлюють власні думки, погляди, ставлення до розглядуваної проблеми [53, с. 43].

Необхідно відзначити, що для навчання дискусії вагомим значення набуває й принцип інтерактивності, яким передбачено навчання дискусії на психології особистісних взаємовідносин та взаємодії [2, С. 66]: це взаємодія тих, хто бере участь у навчально-виховному процесі, яка дозволяє реалізувати в навчанні та вихованні ідеї колективної розумової діяльності та взаємонавчання; це процес спілкування “на рівних”, коли всі учасники, які беруть участь у веденні дискусії, зацікавлені в ній і готові висловлювати свої ідеї та думки, обмінюватися інформацією, відстоювати свою точку зору; це коли навчально-виховний процес, заснований на реальних проблемах, ситуаціях дійсності, що нас оточує. Предметом обговорення в дискусії має бути проблема, яка є значущою і цікавою для учнів, що стимулює їх до обґрунтування своєї власної думки.

Останній принцип - це принцип організації дискусії, що реалізовується через виконання різноманітних вправ, які спонукають до здійснення певних мовленнєво-розумових операцій та мовленнєвих дій. Адже дискусія - це не

просто відповідь на навідні запитання або обговорення певної проблеми, а поетапне виконання завдань і вправ, які дають основу для дискусійного мовлення [8, С. 81].

Основними елементами структури навчальної дискусії є тема, експозиція, мовленнєвий стимул, ключові слова і направляючі питання, мовленнєва реакція співрозмовника [7], (Мал. 1.4.).

Малюнок 1.4. Структура методу навчальної дискусії

Тема дискусії - це предмет розмови в узагальненій формі. Для обговорення на уроках можна обирати будь-які теми, при цьому необхідно враховувати фоновий рівень знань учасників дискусії. Бажано, щоб тема була актуальною і мала проблемний характер, оскільки дискусія передбачає існування часто протилежних поглядів на обговорюване питання. При виборі теми необхідно враховувати набутий життєвий досвід, обсяг відповідної інформації стосовно пропонованих проблемних питань тощо [57, С. 280].

Після визначення предмета обговорення кожен учень викладає суть однієї з проблем, приєднується до запропонованої точки зору або не погоджується з нею, висловлює власні думки з питання, визначеного для обговорення. «При

цьому мовець може відхилитися від окреслених питань; будь-яке часткове зауваження, чиясь фраза здатні викликати миттєву бурхливу мовленнєву реакцію одного з учасників дискусії. У кожного виникне бажання висловитись, і кожному треба надати таку можливість» [57, С. 280]. Проте, оскільки дискусія має навчально- пізнавальну мету, вчитель повинен спрямовувати увагу як мовців, так і слухачів. Цього можна досягти за допомогою попередньо сформульованих питань, які готує вчитель, але не повідомляє їх учням. Допоміжні питання дозволяють не тільки всебічно розкрити заявлені в експозиції проблеми, але й спрямувати обговорення в потрібному напрямку, підтримуючи тим самим мовленнєвий стимул учасників дискусії. Відповідаючи на допоміжне питання, мовець активно включається в розмову, висвітлюючи власну точку зору на дискусійне питання, тим самим розвиваючи навички невідповідного мовлення.

Варто зауважити, що перевагою навчальної дискусії як прийому в розвитку навичок спонтанного мовлення є те, що мовленнєвий стимул в ній має не штучний, а природний характер. Стимул виникає не лише завдяки експозиції, додатковим, допоміжним питанням, але й завдяки ситуативній мовленнєвій реакції інших мовців, які висловлюють різні думки з обговорюваної проблеми.

Проблемним є питання класифікації дискусій. Розрізняють три види дискусії:

- «мимовільна» («fließend sprechen» виникає стихійно під час розгляду та обговорення складних питань, які цікавлять більшість учнів);
- дискусія, спрямована на формування переконань;
- справжня навчальна дискусія (спеціально організовується для розгляду важливої дидактичної проблеми) [24, С.54].

Існують також інші види дискусії. Можна виокремити спостережну дискусію (участь у ній бере визначена частина учнів, а інші - тільки спостерігачі), багаторазову дискусію (учні спочатку вивчають і розглядають проблему в малих групах, а потім дискутують всім класом), лімітовану

дискусію (в групах із 5-7 осіб протягом 5-10 хвилин обговорюються певні дидактичні проблеми), конференційну дискусію (вимагає всебічної підготовленості кожного учасника і тому відбувається, як правило, тільки в навчальних колективах з відповідною розумовою підготовкою).

У час активного використання інтерактивних технологій навчання найпоширенішими формами дискусії є: «Круглий стіл», «Що? Де? Коли?» (обговорення питання, в котрому беруть участь до семи учнів, які обмінюються думками як між собою, так і з класом (залом); «Засідання експертної групи» (обговорення групою учнів (5-6 осіб) спірного питання з подальшим виголошенням його перед усім класом); «Форум» (експертна група, яка сидить напроти решти учнів, висловлює власні думки щодо спірних запитань); «Судове засідання» (розгляд спірної проблеми, що схоже на судовий процес); «Дебати» (обговорення спірної проблеми, котре побудоване на заздалегідь підготовлених виступах учасників, які у свою чергу представляють різні ідеї (команди-суперниці); по завершенню дебати передбачають відповіді на запитання протилежних команд і прийняття спільного рішення).

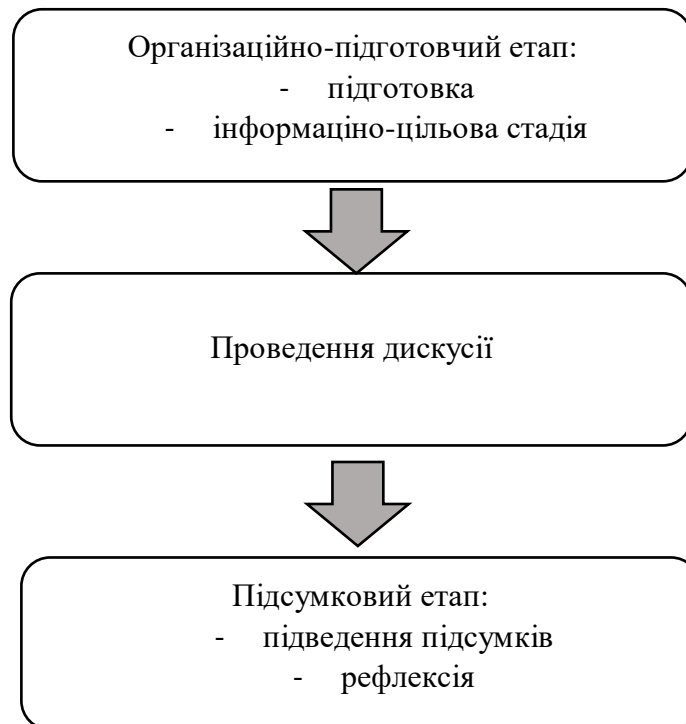
У зв'язку з активним впровадженням у навчальний процес сучасних інформаційних технологій виділяють також електронні дискусії, які поділяються на два види: синхронні (Skype, on-line conferences, chats) та асинхронні (forums, threaded discussions, e-mail communication). Зазначені види дискусій надають студентам можливість спілкуватися як між собою та викладачем, так і з партнерами з міжкультурного спілкування [33, С. 163].

Загалом, аналіз науково-педагогічної та методичної літератури дозволяє виділити наступні види дискусії:

- 1) за характером організації:
  - вільні (відсутні строга регламентація часу роботи, кількості промовців і загальної кількості підходів окремих учасників);
  - організовані (проводяться за регламентом, який точно встановлює черговість і час виступу);

- 2) за принципом проведення:
  - структуровані (мають чітко визначений план, структуру і регламент обговорення);
  - ігрового моделювання (учасникам пропонуються певні соціальні, політичні або наукові ролі);
- 3) за формою проведення:
  - командні;
  - групові;
  - парні;
- 4) залежно від дидактичної мети заняття і відповідно до характеру одержаних знань:
  - дискусії-роздуми (проблема, яка розв'язується, дає змогу формулювати альтернативні висновки, суб'єктивні оцінки; формуються уміння обґрунтувати думки, висновки);
  - дискусії-доведення (обґрунтовується та практично перевіряється істина, певна система знань, усвідомлена у процесі доведення);
  - дискусії-узагальнення (в основі дискусії лежить проблема, розв'язання якої сприяє узагальненню, систематизації знань);
  - дебати (обговорення проблемного питання, яке побудоване на основі підготовлених виступів учасників, які є представниками двох протилежних груп- суперників) [44, 29].

Найважливішим завданням вчителя є організація дискусійної роботи. Вона припускає активізацію учасників і організацію полеміки в групі учасників дискусії або управління ходом обговорення. Відповідно, проведення будь-якої дискусії вимагає ретельного планування і продумування. Структура дискусії залежить від її виду та обраної форми дискусійної роботи. Як правило, організована навчальна дискусія складається з трьох етапів (див. Мал. 1.5.).

Малюнок 1.5. Етапи проведення навчальної дискусії

Розглянемо кожен етап більш детально. Основою цього етапу є підготовка мікроклімату колективу. Вчитель наперед продумує побудову дискусії, враховуючи її мету і завдання. Отож, робота на першому організаційно-підготовчому етапі передбачає дві стадії, а саме:

а) стадію підготовки (на якій здійснюється вибір теми/проблеми дискусії і визначення виду/форм організації дискусії)

б) інформаційно-цільову стадію (пред'явлення теми/проблеми дискусії і мотивування студентів до її розробки та запрошення до обговорення: виклад проблеми, правил проведення дискусії тощо).

Підготовча робота включає такі етапи:

- 1) підготовку змістових компонентів дискусії;
- 2) опрацювання лексико-граматичного матеріалу, пов'язаного з темою;
- 3) роботу з розвитку мовленнєвих навичок та умінь, необхідних для участі в дискусії.

Другий етап - власне проведення дискусії. На цьому етапі відбуваються виступи учасників, обговорення інформації та полеміка щодо неї. Запорукою успішності цього етапу є чітка організація дискусії за планом. Учитель передбачає, що кожен учасник повинен висловити свої пропозиції, думки щодо дискусійної проблеми. Важливим при цьому залишаються етикетні правила ведення дискусії всіма учасниками, дотримання регламенту (старшокласник повинен мати чітко продумані тези свого виступу, а не реферат), науковість, інформативність, новизна, конкретизація фактів. Також до невід'ємних вимог основного етапу дискусії відносяться такі:

- мета дискусії - з'ясування дискусійного питання, а не «змагання» її учасників;
- дискусійні зауваження повинні бути зрозумілі й обов'язково враховані;

Третій - підсумковий етап також припускає дві стадії роботи:

- а) стадію підведення підсумків (резюме сказаного з теми обговорення, узагальнення та аналіз ходу дискусії);
- б) стадію рефлексії (яка передбачає аналіз мовлення студентами групи і виявлення найбільш типових помилок, визначення перспектив поліпшення свого мовлення, пропонування рекомендацій до проведення наступної дискусії) [33, С. 164].

Отже, підводячи підсумки, можемо стверджувати, що навчальна дискусія є ефективним прийомом розвитку невідготовленого мовлення, способом, який вимагає від вчителя ретельної підготовки, уміння стимулювати і підтримувати мовлення учасників обговорення.

1.3. Ефективність використання дискусії в процесі формування мовленнєвої компетенції

Вироблення навичок та умінь невідготовлено-імпрізованого характеру мовлення є основною метою навчання іноземної мови у сучасній

школі.

Формуванню готовності до іншомовного спілкування сприяють колективні форми роботи на уроках, які підтримують комунікативну ситуацію. Колективна форма роботи на уроках - це інтенсивний метод навчання. Для розвитку іншомовного мовлення, розкриття творчих можливостей учнів, задоволення їх особистих та суспільних інтересів, вчителю необхідно володіти методиками, які стимулюють критичне мислення, розвивають творчі здібності. Цим вимогам відповідають інтерактивні методи навчання.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. Інтерактивні методи навчання навчають взаємодіяти в парах, групах, командах, перетворюють процес навчання на захоплюючу пізнавальну діяльність.

Використання в навчальному процесі інтерактивних технологій навчання допомагає учням досягти плавного переходу від набуття лексичних мовленнєвих умінь у процесі комунікації. Інтерактивні технології навчання стимулюють когнітивні процеси та активізують мовний і мовленнєвий матеріал в іншомовному спілкуванні учнів, розвивають їхні творчі здібності. Чим більше спілкуються та розмовляють учнів, тим краще організований урок іноземної мови, мета якого – це здатність до спілкування цією мовою. Серед різноманітних інтерактивних методів навчання іншомовного мовлення, використаних на практичних заняттях, важливе місце посідає дискусія.

Інтерактивні технології навчання є системою організації продуктивної взаємодії між собою тих, хто навчається, за якої відбувається засвоєння нового досвіду, отримання нових знань і надається можливість для самореалізації особистості. Слово «інтерактивне» має два корені - «інтер» (з лат. «inter» - «взаємно», «спільно», «між») і «активне» (з лат. «activus» - «рухливе», «діяльне», «жваве», «енергійне»). Отже, інтерактивне навчання - це навчання, яке дає можливість студентам навчатися спільно та енергійно

[40, С. 237].

О. Січкарук вказує, що інтерактивні методи навчання - це методи, в основі яких лежить спілкування і які вирішують завдання навчання, виховання, розвитку особистості, формування її професійних та соціальних якостей [49].

М. Демчук вважає, що «інтерактивне навчання - це, перш за все, діалогове навчання, в ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня» [20, С. 4].

О.Пометун та Л. Пироженко сутність інтерактивного навчання також вбачають у постійній активній взаємодії всіх учнів: це «співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці)...» [42, С. 7].

Отже, інтерактивні технології навчання передбачають організацію і розвиток діалогового спілкування між вчителем і учнем, а також між учнем і учнем, стимулюючи при цьому природну активність учнів:

- розумову (інтенсивність мислення, висловлювання припущень, генерування ідей, проектування, конструювання, моделювання, творча уява, зосередженість, увага, спостережливість, аналітико-синтезуючі операції);
- емоційну (емоційна напруга, переживання);
- соціальну (імітація виконання соціальних ролей, обмін думками, ставленнями, судженнями тощо);
- фізичну (напруженість, рухливість, практична діяльність) [27, С. 13].

Інтерактивне навчання має як позитивні, так і негативні сторони. До позитивних належать:

- розширення пізнавальних можливостей учнів (здобуття, аналіз, застосування інформації з різних джерел);
- високий рівень засвоєння знань;
- оптимальний контроль учителя;
- взаємодія та партнерство між вчителем і учнями;
- пошук альтернативного підходу в оцінюванні знань учнів.

Недоліками при застосуванні інтерактивного навчання можуть бути:

- значна кількість часу для підготовки учнів та вчителів (для забезпечення швидкого та ефективного включення учнів в інтерактивну діяльність бажано пропонувати їм пам'ятки, які містять опис алгоритму діяльності - послідовний перелік дій, які вони мають здійснювати у тій чи іншій навчальній ситуації);

- невеликий обсяг розглянутої інформації за значний проміжок часу (тут вчителю слід пам'ятати, що використання інтерактивних технологій - не самоціль, а спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, спосіб створення атмосфери в класі, котра сприяє співпраці, порозумінню та доброзичливості, дає змогу більш ефективно реалізувати особистісно-орієнтований підхід);

- нижчий рівень контролю вчителя над глибиною вивчення матеріалу (для зміцнення контролю вчитель має заздалегідь глибоко вивчити і обміркувати матеріали, зокрема і додаткові, завдання для груп, ретельно планувати і розробляти заняття, розробити критерії оцінки ефективності заняття і ознайомити з ними учнів тощо);

- дисципліна на уроці (вчитель має продумати способи привернення уваги учнів, налаштування їх на роботу, підтримання дисципліни, необхідної для нормальної роботи на уроці);

- менш передбачувані результати роботи учнів (вчителю варто підбирати такі форми роботи, які б максимально враховували індивідуальні особливості учнів);

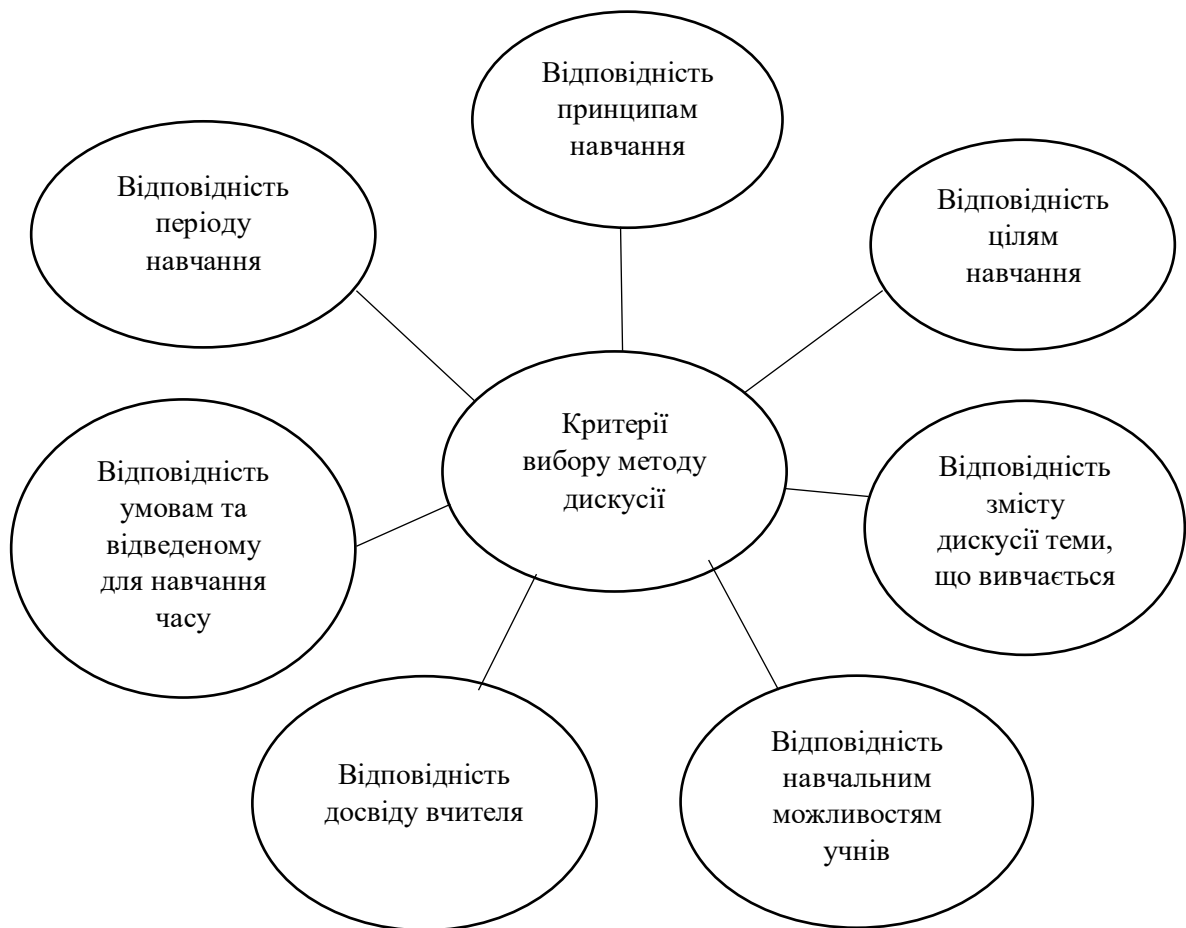
- недостатня кількість методичних розробок уроків з іноземної мови [53].

Проте у порівнянні з традиційними, у певній мірі застарілими методами навчання, перевагами інтерактивного навчання є:

- участь у роботі всіх учнів класу;
- формування вміння працювати у команді;
- вироблення доброзичливого ставлення до опонента [30, С. 3]

Процес формування мовленнєвої компетенції, безперечно, вимагає інтерактивності. Проте організувати інтеракцію на шкільних заняттях не завжди вдається. Саме тому сучасний вчитель, обираючи методи і засоби навчання, у тому числі метод навчальної дискусії, має орієнтуватися не лише на їх навчально-виховні можливості, але й урахувати інші чинники. Так, відомим є той факт, що від етапу навчання, теми уроку, кількості учнів, їх розумових можливостей, загальної атмосфери у класі, підготовленості та досвіду вчителя, матеріально-технічної бази школи залежить багато чого, і якщо у якомусь класі для якогось вчителя дієвими є одні методи, то в іншому класі, з іншим педагогом - зовсім інші. Цього не можна залишати поза увагою і діяти необдуманно, обираючи певний метод чи технологію, у тому числі і метод дискусії.

Метод дискусії є ефективними не для всіх видів діяльності та може бути використаний не на кожному уроці. Те саме стосується уроків іноземної мови загалом та уроків формування і удосконалення мовленнєвої компетенції зокрема. Критеріями відбору будь-якого інтерактивного методу, у тому числі методу дискусії можуть бути: відповідність принципам навчання, відповідність цілям навчання, відповідність змісту темі, що вивчається, відповідність навчальним можливостям учнів, відповідність умовам та відведеному для навчання часу, відповідність досвіду вчителя (досвіду, педагогічним здібностям, особистим якостям), відповідність періоду навчання (див. Мал. 1.6.) [39, С. 18].

Малюнок. 1.6. Критерії відбору дискусії як інтерактивного методу навчання

Критерій відповідності принципам навчання передбачає, що обраний вчителем метод дискусії не суперечить зокрема таким принципам:

- систематичності й послідовності навчання (метод передбачає планомірний порядок навчання, при якому кожний етап спільної діяльності вчителя і учнів ґрунтується на попередніх етапах і відкриває шлях до подальшого просування вперед);
- доступності (метод є доступний учням з точки зору їх вікових, фізичних, психічних, інтелектуальних та індивідуальних можливостей, при застосуванні методу учні не відчують інтелектуальних, моральних, фізичних перевантажень);
- зв'язку навчання з життям (обраний метод стимулює учнів використовувати отримані знання на практиці, аналізувати і перетворювати

навколишню дійсність, виробляти власні погляди і судження);

- свідомості у навчанні (метод розвиває позитивне, серйозне й відповідальне ставлення учнів до навчання, розуміння життєвого значення знань для суспільства і людини);

- активності учнів у навчанні (метод стимулює внутрішню активність учня, коли, зрозумівши суть визначеної проблеми, він свідомо й наполегливо шукає шляхи її вирішення);

- наочності (метод передбачає можливість цілеспрямованого залучення органів відчуттів до сприймання і переробки навчального матеріалу) та ін.

Відповідність цілям навчання означає, що обраний інтерактивний метод, у нашому випадку метод дискусії, містить у собі усі можливі засоби досягнення поставлених цілей навчання.

Під відповідністю темі, що вивчається, розуміється вибір і застосування методу навчання, який є найбільш підходящим для формування і засвоєння знань, умінь та навичок із певної теми.

Відповідність змісту методу навчальним можливостям учнів передбачає врахування вчителем групових та індивідуальних можливостей учнів, наявного у них рівня сформованості знань, умінь та навичок. Не варто забувати, що в лінгводидактичному дискурсі зусилля вчителя спрямоване на спілкування з учнем. Отож, саме учень є суб'єктом формування мовленнєвої компетенції, завдяки якій, у кінцевому результаті, формується його мовленнєва особистість. Лінгводидактика у процесі навчання мови орієнтується на такі індивідуальні здібності учнів:

- комунікативні (вміння розв'язувати конфлікти, відстоювати власну думку, переконувати інших тощо);

- інтелектуально-евристичні (вміння висувати гіпотези, фантазувати, генерувати ідеї, асоціативно та критично мислити і т. д.);

- інтелектуально-логічні (здатність описувати мовні явища, порівнювати та аналізувати їх, систематизувати, класифікувати мовні

одиниці тощо);

- самоорганізаційні (вміння раціонально використовувати час, планувати та контролювати свою комунікативну діяльність);
- мотиваційні (прагнення творчих досягнень, інтерес до слова, допитливість тощо) [2, С. 238].

Відповідність досвіду вчителя передбачає, що, обираючи метод дискусії, вчитель критично оцінює власні можливості:

- власний досвід застосування подібної технології (наявність чи відсутність цього досвіду та те, яким він був - позитивним чи негативним);
- наявність у своєму арсеналі методичної бази (планів-конспектів уроків, методичних розробок; комплексів вправ тощо);
- власні знання, вміння та навички, необхідні для застосування інтерактивного методу у класі (організаторські вміння, вміння залучати усіх учнів до роботи, підтримувати дисципліну в класі тощо).

Відповідність умовам навчання та відведеному для навчання часу:

- вчитель розуміє обмеженість часу, який він може використати для проведення дискусії (враховуючи при цьому час, який може знадобитися на організацію діяльності учнів та на підведення підсумків);
- вчитель критично оцінює матеріально-технічну базу, наявну у навчальному закладі (яку наочність є можливість застосувати, які форми роботи використати тощо).

Відповідність періоду навчання - педагог відбирає такі види дискусій, які найбільш точно відповідають періоду навчання, на якому зараз перебувають учні та інтересам і потребам цього періоду.

Враховуючи усі зазначені критерії, можна припустити, що метод дискусії є найбільш ефективним саме у процесі формування і розвитку іншомовної мовленнєвої компетенції учнів старшої школи. Так, дискусія спрямована, перш за все, на розвиток критичного мислення і комунікативних здібностей та передбачає цілеспрямований і впорядкований обмін думками, метою якого є узгодження протилежних точок зору, узагальнення інформації усвідомленої

у процесі доведення. Оскільки в основі дискусії лежить протиріччя, яке відбиває протилежні погляди учасників на один і той же предмет обговорення, то це є надзвичайно важливим аспектом у процесі формування мовленнєвої компетенції.

Найважливіша умова успішності дискусії - це її предметність [47, С. 76]. Саме тому дискусія вимагає обґрунтованого, емоційно забарвленого та змістовного варіанта розв'язання, ясного і чіткого висловлювання думок, представлення аргументів та контраргументів, що також сприяє швидшому й ефективнішому розвитку мовленнєвої компетенції учнів.

Окрім того, розмаїття видів дискусій дозволяє як найефективніше побудувати навчальний процес. Так, вчителю необхідно підібрати найбільш прийнятну форму дискусії, яка б відповідала темі і завданням заняття, особливостям навчального матеріалу та інтересам учнів. У ході дискусії, який би з її видів не обрав вчитель, учні можуть здобути певні знання (залежно від теми дискусії), уміння й навички (комунікативні, висловлення власної думки, аргументації своєї позиції, аналізу ситуації, знаходження контраргументів у суперечці, виступу, ведення дискусії, планування діяльності тощо), особистісні якості (готовність до взаємодопомоги, толерантність, повага поглядів опонентів, вільне вираження власної позиції) [33, С. 164].

Під час проведення дискусії необхідно слідкувати за тим, щоб у процес обговорення залучити усіх учнів, оскільки саме у мовленнєвій поведінці розкривається індивідуальність особистості. Питання, які є цікавими, актуальними, зрозумілими для школярів, легше викликають певну мовленнєву реакцію. Таким чином, успіх дискусії як навчального методу значною мірою залежить від того, наскільки потенційних дискутувальників зацікавив предмет обговорення, а також від того, чи були враховані індивідуальні особливості учнів. При дотриманні вимоги урахування особливостей аудиторії (вікових, соціальних, інтелектуальних тощо) мовлення кожного з учасників обговорення стане більш самостійним, набуде індивідуальних рис, що, безперечно, сприятиме розвитку їх мовленнєвої

компетенції.

Варто також залучати кожного учня до аргументування відповіді, уважно слідкуючи за тим, щоб мовленнєва поведінка оформлялась у зв'язне висловлення. Це допоможе виробленню вміння словесно виражати власне критичне ставлення до фактів, подій, вчинків, чужих висловлювань тощо. Не менш важливим є вміння висловлюватись у ситуації, коли пропонується кілька тематично пов'язаних дискусійних питань, наприклад, при обговоренні фільму, творів художньої літератури тощо.

Якщо говорити про доцільність та ефективність використання технології опрацювання дискусійних питань у формуванні мовленнєвої компетенції в говорінні учнів, то варто підкреслити: дискусія є продуктивним засобом активізації мовленнєвої діяльності; навчання ведеться в режимі активної взаємодії учнів із вчителем і між собою, що сприяє розвитку таких особистісних якостей, як комунікабельність, співробітництво, ініціативність, толерантне ставлення до співрозмовників, що забезпечує повноту та адекватність спілкування в різних ситуаціях.

Як зазначає Л. Чернишова, ефективність методу дискусії при формуванні мовленнєвих умінь та навичок полягає у тому, що:

1. Навчальна дискусія є однією з форм вправ, наближених до природних умов спілкування. Мовленнєві дії учасників комунікативного процесу у цьому випадку подібні до тих, які мають вияв у реальних умовах спілкування. Мовленнєвий стимул у навчальній дискусії завжди залишається природним.

2. Навчальна дискусія дозволяє виробляти і розвивати вміння актуалізувати в момент мовлення мовні засоби, необхідні для адекватного вираження думки; вміння вирішувати різні мисленнєві завдання: відстоювати власний погляд, підтверджуючи його переконливими доказами, критично ставитись до чужої думки, при необхідності спростовувати її; вміння будувати розгорнуте висловлювання; виробляти характер мовної поведінки й паралінгвістичних прийомів (виголошення, міміка, жести).

3. Навчальна дискусія дозволяє відібрати той дидактичний матеріал, який найповніше враховує запити певної аудиторії, члени якої виступають потенційними учасниками дискусії [57, С. 279].

За проведенням дискусій вчитель не повинен втрачати основну ціль. Він має слідкувати за прогресом учнів та з кожним разом враховувати всі аспекти щодо покращення цього процесу. В ході дискусій можуть бути задіяні ті чи інші засоби навчання, що будуть сприяти поетапному оволодінню іншомовною мовленнєвою компетенцією.

Отже, навчання спілкуванню іноземною мовою за допомогою інтерактивного методу дискусії створює сукупний ефект, який виявляється в тому, що на фоні програмного засвоєння знань формуються вміння підтримувати жваву розмову, наводити складні аргументи та переконливо відповідати на них, обговорювати формальні положення, вільно, спонтанно та доречно відповідаючи на запитання та складні контраргументи тощо. Таким чином, звернення до методу дискусії є важливою складовою вдосконалення комунікативних умінь учнів і сприяє підвищенню ефективності формування в них мовленнєвої компетенції.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСКУСІЇ

2.1. Особливості застосування дискусії на уроках німецької мови для формування німецькомовної мовленнєвої компетенції

Основними завданнями другого розділу є:

- описати особливості застосування дискусій на уроках німецької мови для формування монологічної та діалогічної компетенції;
- дослідити види дискусійних методів під час формування німецькомовної мовленнєвої компетенції;
- розробити комплекс вправ для формування німецькомовної мовленнєвої компетенції з елементами дискусії.

У навчанні монологу та діалогу є багато спільного, але у навчальному процесі діалогічне мовлення є складнішим ніж монологічне. Важливу роль при цьому відіграє ціла низка різних факторів: існуюча ситуація, психологічні особливості учнів, рівень володіння ними іноземною мовою, загальна спроектованість навчального процесу, розвиненість критичного мислення. Діалогічне мовлення тісно взаємопов'язане з монологічним мовленням, яке є формою мовлення, що представляє собою зв'язне висловлювання однієї особи з метою подання власних думок, ставлення, оцінки намірів, притаманних одній особі чи групі осіб.

При навчанні діалогічного мовлення доцільно використовувати дискусійні групові форми роботи, які змушують учнів аналізувати думки, перш ніж їх озвучувати, адже обов'язковим елементом є не лише промова, але й пояснення ходу власних думок. Таке навчання відкриває для учнів можливість співпраці зі своїми ровесниками, дає змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню учнями вищих результатів засвоєння знань і формування вмінь.

Метод дискусії насправді є послідовним поєднанням кількох відомих методів, які застосовуються на її різних етапах для того, щоб всебічно розглянути проблему та залучити до її обговорення усіх учасників, залежно від їх рівня підготовки, здібностей, характеру, тощо. Починається дискусія з вибору проблеми для обговорення. Проблема та її деталі мають бути добре відомі усім учасникам.

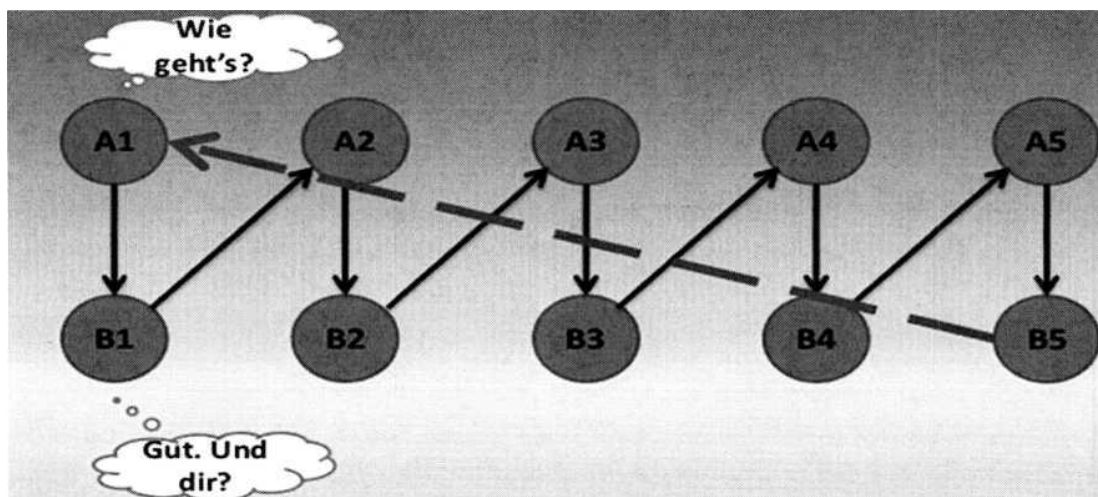
Якщо вчитель обирає специфічну тему, яка не в усіх деталях відома учасникам, він повинен подати коротку чітку інформацію про таке питання, продемонструвати фільм, прослухати повідомлення. Вчитель може також дати учням випереджувальне завдання, знайти в різних джерелах якомога більшу інформацію по даному питанню напередодні обговорення. Починаючи дискусію, вчитель має пересвідчитися, що учасники володіють інформацією.

Формулювати тему дискусії потрібно так, щоб вкласти в неї очевидну контраверсію (суперечливість) та спонукати учасників до суперечки. Дискусію не можна перетворювати на псевдо обговорення, псевдо пошук тих завдань, які відомі вчителю - вона повинна бути проблемною.

Навчання ведення дискусії та її застосування на уроках німецької мови, насамперед здійснюється на основі проблемної ситуації та протягом п'яти етапів:

- пропедевтичного - має на меті підготовку до участі в дискусії, розвиток умінь в учнів вести діалог-обмін думками і діалог-обговорення;
- організаційно-мотиваційного - створення мотиваційної готовності до участі в дискусії, власне організація дискусії.
- інформативно-підготовчого - первинне орієнтування в дискусії, демонстрація проблемної ситуації, пошук інформації, необхідної для вирішення проблемної ситуації, аналіз проблемної ситуації, визначення загальної точки зору підгрупи;
- ситуативно-дискусійного - проведення дискусії;
- констатуюче-інтерпретаційного - формулювання висновків [23, С.

147]. Пропедевтичний етап передбачає підготовку учнів до навчання дискусії і є факультативним. Необхідність його виокремлення зумовлена складністю навчання учнів дискусії на старшому етапі, адже учні ще не володіють належним рівнем сформованості необхідних для ведення дискусії умінь: аргументувати власну точку зору, переконувати співрозмовників, висловлювати згоду/незгоду з певної проблеми тощо, мають труднощі з продукуванням ініціативних реплік, вживанням клішованих фраз та виразів, непередбачуваністю ходу дискусії. Одним з методів підготовки до дискусії є метод «Zick-Zack-Dialog», в ході якого учні вступають у груповий діалог, готуються до подальшої дискусії. (Див. Мал. 1.7.)

Малюнок 1.7. Структура підготовки до дискусії за допомогою методу «Zick-Zack-Dialog»

Оскільки передумовою навчання учнів дискусії є сформовані навички в діалогічному мовленні, то, щоб досягти мети вказаного етапу, необхідно починати це навчання з розвитку умінь учнів у такому мовленні на основі діалогу-обміну думками і діалогу-обговорення, які передбачають навчити повідомляти певну інформацію, довести або обґрунтувати власну точку зору, обговорити проблему, переконати співрозмовника, надати пораду за необхідності тощо. Для цього потрібно виконувати тренувальні вправи на

вироблення вміння в учасників дискусії реагувати на запропоновані твердження (Ach so! Wie interessant! Doch! Ich glaube, dass...! Ich bin einverstanden! Ich bin sicher! [51, С. 189]).

Таким чином, вже протягом першого етапу в учнів починають формуватися і розвиватися комунікативно дискусійні уміння, уміння починати діалог (продукувати ініціативну репліку, звернутися до співрозмовника, обираючи адекватні ситуації спілкування мовленнєві формули), підтримувати бесіду для її продовження (продукування як реактивних, так і реактивно-ініціативних реплік: правильно й швидко реагувати на ініціативну репліку співрозмовника), запитати точку зору інших комунікантів, висловити свою думку щодо почутого/прочитаного, демонструвати зацікавленість у предметі обговорення тощо.

Організаційно-мотиваційний етап передбачає мотиваційну готовність учнів до участі у веденні дискусії, що зумовлена стимуляцією інтересу шляхом вибору актуальної і значимої для них проблеми та залучення їх до організаційної роботи [57, С. 280]. Мета цього етапу - створення мотиваційної готовності до участі в дискусії й організація останньої - передбачає вирішення наступних завдань: вибір проблеми, що буде обговорюватися під час дискусії із запропонованих вчителем, наприклад потенційний перелік тем для учнів старшої школи;

Mögliche Diskussionsthemen:

1. Soll der Gebrauch von Tieren zum Gewinn von Nahrung oder Kleidung, zur Unterhaltung oder zu Forschungszwecken verboten werden?
2. Einführung eines Eltermführerscheins! Soll der Staat Eltern verpflichten, Erziehungskurse zu absolvieren?
3. Internet-Verbot für Kinder und Jugendliche! Soll der Zugang zum Internet für Kinder und Jugendliche bis zum 15. Lebensjahr verboten werden?
4. Soll eine Quote für Frauensport im Fernsehen eingeführt werden?
5. Alkoholverbot für Minderjährige! Soll eine Abgabe von Alkohol für unter 18- Jährige generell verboten werden?

6. Rauchen verbieten! Soll der Verkauf und Erwerb von Tabak grundsätzlich verboten werden?

Даний етап також передбачає визначення мети дискусії; поділ учнів на підгрупи, вибір представника підгрупи (модератора); встановлення регламенту дискусії вчителем; прогнозування змісту дискусії.

Клас можна поділити на групи за принципом випадковості, оскільки ця альтернатива є більш логічною:

1) найшвидша форма, яка потребує найменших затрат часу для поділу класу на групи чи підгрупи є лічилка (drei Gruppen bilden und die Teilnehmer zählen immer 1,2,3,1,2,3. Diejenigen mit der gleichen Zahl bilden dann eine Gruppe);

2) за допомогою кольорових карток (Es können farbige Kärtchen verteilt werden und alle, die eine rote/blau/grüne Karte gezogen haben, arbeiten zusammen)

3) за допомогою пантоміми (Teilnehmer werden pantomimisch durch Aktivitäten dargestellt. Wer die Aktivität gezogen hat, arbeitet zusammen (Essen kochen, Baby wickeln, Staub saugen)) [61, С. 195].

Організаційно-мотиваційний етап інколи називають етапом пробудження інтересу, що виникає завдяки таким особливостям проблемних ситуацій, як обставини, за яких у мовця з'являється потреба говорити, наявність проблеми/конфлікту, а також мовленнєва функція - ставлення людини до ситуації. Цей етап також спрямований на формування та розвиток організаційних умінь (обґрунтовувати вибір обраної проблеми для обговорення, визначати мету дискусії) і прогностичних умінь (прогнозувати проблемну ситуацію, з якими стикаються люди, маючи певну проблему, прогнозувати ймовірність подій і наслідків у певній ситуації, прогнозувати зміст дискусії) [57, С.281].

Вказаний етап передбачає стимулювання іншомовної діяльності учнів у говорінні, зокрема, у діалоговому мовленні під час обговорення проблемної ситуації. На цьому і наступних етапах в учнів розвиваються організаційні

вміння: планувати свій виступ, організовувати відведений на нього час, здійснювати взаємодію з учасниками спілкування у процесі обговорення, надавати чіткі вказівки (у разі виконання ролі модератора) та необхідні пояснення, бути ініціативним співрозмовником і залучати інших до спілкування.

Особливості інформативно-підготовчого етапу навчання висувають певні вимоги щодо його організації, а саме: пошук додаткової інформації, необхідної учням для ведення дискусії на основі статей і телепередач (інтерв'ю і ток-шоу). Телепередачі - ефективний засіб навчання дискусії, оскільки, крім представленої в них проблеми й інформації щодо її обговорення, є прикладом ведення дискусії, адже вони моделюють обговорення проблем представниками іншомовної культури у реальних ситуаціях. Для навчання дискусії, телесюжети створюють додаткове мовне середовище завдяки звуковим і зоровим засобам [25, С. 289].

Аналіз проблемної ситуації на цьому етапі можна здійснювати у процесі заповнення учнями інтелектуальної карти для подальшого обговорення ідеї (а mind map) з використанням прийому «евристична бесіда»: учні аналізують проблемну ситуацію, відповідаючи на серію навідних запитань, запропонованих вчителем.

На доцільності використання інтелектуальних карт у процесі навчання дискусії наголошують багато методистів і психологів: Є. Ю. Бруннер, М. Бейер, Т. Бьюзен, А. Й. Гордєєва, Х. Мюллер та ін. Особливої актуальності такі карти набувають у процесі підготовки до участі в дискусії чи обговоренні, оскільки ідеї, що виникають під час обговорення у підгрупах. Інтелектуальна карта допомагає це зробити у вигляді схеми, яка вміщує асоціації, що виникають у зв'язку із запропонованою для обговорення проблемою і проблемної ситуації. Для цього на аркуші зазначається проблема, нижче - причини її виникнення, далі слідує варіанти вирішення проблеми, які визначають учні під час ситуативно-дискусійного етапу, вказуються позитивні та негативні наслідки обраних рішень.

На цьому рівні карти зазначаються бажані результати кожного з таких варіантів дій. Далі процес повторюється вже на рівні цих рішень і так до тих пір, поки один або кілька ланцюжків не призведуть до досягнення мети дискусії: вирішення ПС і проблемного завдання. Подальший аналіз готової карти дає можливість, відразу відкинути менш ефективні варіанти вирішення проблеми і виявити найбільш вигідну стратегію дій.

Перевага такої карти полягає в тому, що учні отримують готовий план висловлювання, використання якого допоможе успішно здійснювати іншомовну мовленнєву діяльність у ході дискусії і вирішити поставлені перед учнями проблемної ситуації і проблемне завдання [15, С. 51-58].

Метод «Mikrofon». Цей метод надає можливість кожному учневі проаналізувати проблемну ситуацію, сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи свою думку чи позицію, передаючи один одному уявний мікрофон. (ДОДАТОК А):

Die Schüler beantworten Reihe nach sehr schnell die Fragen oder äußern ihre Meinung. Bemerkung: Man darf nur dem Schüler sprechen, der einen Mikrofon hat. z.B.: Welche ukrainischen Sänger und Musikgruppen magst du? Welche Fernsehsendungen im ukrainischen Fernsehen gefallen dir am besten? Wie informierst du dich? Wie stellst du dir einen Tag in dem ukrainischen Hauptstadt vor?

Таким чином, на інформативно-підготовчому етапі в учнів будуть формуватися і розвиватися наступні комунікативні дискусійні уміння: уміння описати проблему/ситуацію, виявити причини її виникнення і наслідки; висловити припущення/пропозиції щодо варіантів вирішення проблемної ситуації, висвітлюючи власну точку зору і зважаючи на точку зору співрозмовника; деталізувати повідомлення, уточнити обставини, вказати на зв'язок фактів з новою або відомою інформацією щодо проблемної ситуації; доповнювати і розширювати зміст висловлювання тощо.

Робота в межах інформативно-підготовчого етапу, як зазначено вище, вирізняється поступовим послабленням жорсткості керування. У зв'язку з

цим певною мірою перерозподіляються ролі вчителя та учнів. Так, вчитель повинен бути не тільки модератором під час заняття, а й консультантом і помічником у процесі навчання іншомовного мовлення шляхом ведення дискусії.(Дод. Б)

Ситуативно-дискусійний етап передбачає проведення дискусії та її застосування: постановку проблемних завдань вчителем, яка передбачає пошук учнями способів вирішення проблемних завдань, визначення позитивних і негативних наслідків обраних рішень у процесі подальшого заповнення інтелектуальної карти [24, С. 59].

Вирішення проблемних завдань у ході дискусії відбувається з використанням прийому «Займи позицію», який має на меті обмін думками на основі варіантів рішень, ролей та позицій, що мають відстоювати учні, наданих їм вчителем.

Протягом цього етапу в учнів будуть формуватися і розвиватися наступні комунікативно дискусійні уміння: вступати в дискусію (mit der These der Diskussion beginnen (Behauptung, Bewertung, Urteil, Empfehlung); переконувати комунікантів шляхом аргументації/контраргументації (Argument (Begründung nennen); наводити приклади з метою аргументації/контраргументації (Stützung des Arguments (Erläuterung, Beispiel, Beleg, Zitat, Analogie finden); тактовно висловлювати свою згоду/незгоду з певною проблемною ситуацією; підтримувати дискусію, розгортаючи висловлювання, уточнюючи, вносячи корективи у висловлювання співрозмовника; надавати поради і реагувати на поради інших; знаходити шляхи вирішення проблемної ситуації, знайти компроміс, дійти згоди у вирішенні проблеми, тощо. Наведемо приклад:

Beispiel für eine erweiterte Argumentation:

These: Fahrradfahrer sollten stets einen Fahrradhelm tragen,

Argument: weil die Gefahr bei einem Unfall, schwer oder tödlich verletzt zu werden, mit Helm deutlich verringert wird.

Stützung:

Erläuterung: Denn prallt der Kopf nach einem Unfall auf eine harte Oberfläche, kann sich der Radfahrer lebensgefährlich verletzen.

Beispiel: Ich hatte im Februar dieses Jahres einen Fahrradunfall mit einem Auto, bei dem ich eine Rolle vorwärts über den Lenker gemacht habe. Dank meines Fahrradhelms hatte ich trotz mehrerer Verletzungen am Körper keine Kopfverletzungen, die deutlich gefährlicher gewesen wären als mein Ellenbogenbruch.

Beleg: Eine Statistik einer Kölner Klinik hat bei zehn getöteten Radfahrern ermittelt, dass neun von ihnen noch leben würden, wenn sie einen Helm getragen hätten.

Zitat: Laut Baden-Württembergs Verkehrsminister Winfried Hermann müsse jede Möglichkeit genutzt werden, um die Köpfe der Radfahrer vor schwerwiegenden Verletzungen zu schützen. Eine bessere Methode als den Helm kenne er nicht. Er sei das Schutzschild Nummer eins.

Analogie: Auch andere Verkehrsteilnehmer wie Motorrad- und Autofahrer schützen sich mit Helmen oder Gurt und Airbag vor schweren Verletzungen bei Unfällen.

Folgerung: Daher ist eine gesetzliche Helmpflicht für Fahrradfahrer unbedingt erforderlich.

Існує безліч різноманітних стратегій для ґрунтовнішої аргументації під час дискусії, а саме:

- 1) Rationale Argumentation: наявність логічності, аргумент є достовірним. «Wir ersticken im Abgas. Jeder zweite Bürger hat ein Auto».
- 2) Erweiterung: зміст протилежного аргументу перебільшено. «Wenn Sie in diesem Fall spenden, müssen Sie in ähnlichen Fällen auch Geld geben. Auf diese Weise verarmen Sie».
- 3) Autoritäts-Zitatentechnik: замість аргументів наводяться цитати (речення) відомих особистостей, «Albert Schweizer sagte: .... "Dazu hat Prof Dr XY geschrieben ...».
- 4) Historische Ungleichheit: факти сьогодення порівнюються з явищами

минулого (або майбутнього). Можливе також порівняння майбутнього з сучасним, «Früher konnten wir auch ohne Maschinen existieren. Es ist deshalb auch möglich, künftighin auf Fabriken zu verzichten».

5) Vertagungsmethode: відповідь відтермінова на потім (забута або навмисно відмінена), «Erlauben Sie, dass ich später auf diesen Punkt zurückkomme.»

6) Plus-Minus-Methode: недоліки числених переваг або навпаки, «Vorteile und Nachteile so auflisten und derart wiedergeben, dass die eigene Meinung überzeugt (gewisse Nachteile werden zugegeben)».

7) Bumerangtechnik: використання заперечень «опонента», «Gerade deshalb, weil unser Leben das höchste Gut ist, müssen wir ... Gerade aus diesem Grunde gilt es ...»

8) Ja-Aber-Methode: умовне схвалення протилежного аргументу (Ja) з подальшим його запереченням (Aber), «Es stimmt sicherlich, dass das Feuerwehrauto viel kostet. Bedenken wir jedoch».

9) Statistiken: точні дані, статистика, що підсилюють наведений аргумент, «Sie wissen bestimmt, dass Professor Bachmann schon 1988 festgestellt hat...»

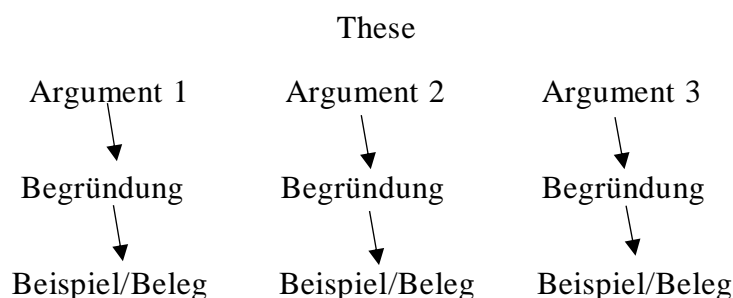
10) Entweder-Oder: наполягання на двох варіантах вирішення певної проблемної ситуації, «Entweder bekennen wir in diesem Bereich Farbe, oder wir...»

11) Analogietechnik: приклад ситуації, аналогічної чи подібної, в якій би партнер не поведився так (як було сказано раніше), «Was machen Sie nun mit Ihrem Guthaben, wenn eine Inflation kommt? Sie würden bestimmt auch...»

12) Widerspruchstechnik: чітке розкриття суперечностей, «Vorhin behaupteten Sie, die grossen finanziellen Aufwendungen würden uns zur Ablehnung des Projektes zwingen. Jetzt erwähnen Sie plötzlich persönliche Gründe. Ist es nicht...?» [50].

Учень може обрати будь-яку стратегію аргументації під час ведення дискусії із вище перелічених. Ефективною організаційною формою навчання

при цьому буде робота в малих групах. Причому вчитель має дещо відсторонюватися від активної участі у процесі навчання, даючи можливість учням самостійно приймати рішення в ході дискусії, обирати дієві та ефективні стратегії аргументування, вирішувати проблемні ситуації, знаходячи при цьому різні варіанти і передбачати наслідки своїх дій, а також брати на себе відповідальність за прийняті рішення.

Так, на ситуативно-дискусійному етапі вчитель повинен не поспішати виправляти судження учнів, а пропонувати розмірковувати в іншому руслі, підводити їх до правильного рішення, створюючи при цьому відповідну навчальну атмосферу, в якій можна було б вільно міркувати, аргументувати свої точки зору, знаходити компроміс за необхідності й варіанти вирішення проблемної ситуації.

На констатуюче-інтерпретаційному етапі формулюються висновки та аналізується проведення дискусії. На цьому етапі реалізуються наступні завдання: виявляються позитивні та негативні сторони дискусії, підводяться підсумки дискусії учнями і оцінюється їх діяльність вчителем (Feedback). Часто при формулюванні висновків і визначенні результатів виконаної роботи в учнів не вистачає досвіду та умінь. У випадку дискусії пропонується учням заповнити спеціально розроблений бланк для визначення її результатів, надати опору у вигляді плану або серії навідних запитань для формулювання висновків. Слід зазначити, що повага до думок учнів стане підґрунтям для подальших успішних дискусій [57, С. 281] .

У процесі підведення підсумків участі в дискусії важливо обговорити з учнями питання дотримання її етикету: вчитель зосереджує увагу на

певному проблемному моменті в дискусії, наприклад, чи вдавалося коректно переривати співрозмовників і вступати в дискусію.

Обов'язковим компонентом в організації дискусії є оцінювання вчителем як загальної, так і мовленнєвої діяльності учнів. Оцінювання загальної діяльності передбачає врахування участі учня у дискусії, його активності та кількості виступів, а мовленнєвої діяльності - визначення рівня сформованості комунікативних дискусійних умінь. Для цього доцільно враховувати: відповідність змісту висловлювання, аргументованість, інтерактивність (ініціативність, зверненість, реактивність), обсяг реплік (повнота) і кількість виступів, клішованість, відносна правильність мовлення, а також темп мовлення, [24]. Вчитель має давати коментарі щодо помилок у мовленні та рекомендації щодо більш ефективного проведення наступних дискусій. (Див. Мал. 1.8.)

Kriterien für eine stichhaltige Argumentation	trifft zu	trifft nicht zu
Die These(n) wurde(n) begründet.	☐	☐
Das Argument ist/die Argumente sind wahr und begründen zureichend/beweisen die aufgestellte These(n).	☐	☐
Die Argumentation ist logisch.	☐	☐
Das Argument/die Argumente werden durch Beispiele, Belege, Erläuterungen, Analogien und/oder Zitate gestützt.	☐	☐
Die Stützungen stehen in einem engen Bezug zum Argument, d. h. sie führen keine anderen Gesichtspunkte zum Thema aus, sondern begründen das Argument.	☐	☐
Es wird logisch geschlussfolgert.	☐	☐
Es wird auf Verallgemeinerungen verzichtet.	☐	☐
Die Argumentation ist sachlich und fair. Der Gegner wird nicht persönlich angegriffen.	☐	☐

Малюнок 1.8. Структура оцінювання загальної і мовленнєвої діяльності учнів під час дискусії

Успішність дискусії залежить від володіння учнями комунікативними дискусійними вміннями. Але успішна реалізація німецькомовної дискусії висуває вимоги і до підготовки вчителя. Він повинен уміти реалізувати комунікативно- навчальну, виховну, розвиваючу функції. Особливого значення для проведення іншомовної дискусії набуває організаторська функція, вміння та прийоми, за допомогою яких вчитель може здійснити ефективне управління дискусією [6, С. 174].

Наведемо приклад «голосування про правила дискусії» за допомогою методу «Ampelabfrage».

Клас голосує про те, які правила дискусії та пов'язані з ними заходи у разі їх недотримання учні змушені їх обов'язково виконувати. Це робиться за допомогою методу «Ampelabfrage».

- Вчитель пояснює мету, суть та процес методу.
- Усі учні отримують червоні, жовті та зелені картки.
- Клас голосує за пропозиції, тримаючи червону, жовту або зелену картку.
- Як і на світлофорі, червоний означає «dem stimme ich nicht zu» жовтий «dem stimme ich teilweise zu», а зелений - «dem stimme ich zu».

Вчитель відзначає індивідуальні пропозиції знаком «+» відповідно до вибору учнів, якщо більшість класу є за введення правила «-», якщо вони проти і з «0», коли можуть більшість правил погодити лише частково. Учні записують правила обговорення та заходи, обрані спільно класом, у свій зошит.

Роль вчителя в дискусії полягає в тому, щоб ініціювати, підтримувати та підводити підсумки дискусії. Вчитель повинен знати мету дискусії і прогнозувати питання, яких необхідно торкнутися в ході обговорення. І хоча дискусія - це вид непідготовленого мовлення і малоюмовірно, що обговорення піде за запланованими пунктами, вчитель має продумати «навідні» питання у разі, якщо учасники дискусії не будуть активними. Вчитель повинен стежити, щоб кожний учасник дискусії мав рівні можливості висловити власну думку.

Завдання вчителя полягає в тому, щоб слідкувати за ходом дискусії та спонукати пасивних учасників до обговорення та відповідно контролювати надто активних.

Отже, визначені й обґрунтовані особливості навчання ведення дискусії та її практичне застосування учнями на старшому етапі вивчення німецької мови на основі проблемних ситуацій допоможуть цікаво та ефективно вплинути на формування німецькомовного мовлення, зокрема діалогічного.

2.2. Види дискусійних методів під час формування німецькомовної мовленнєвої компетенції

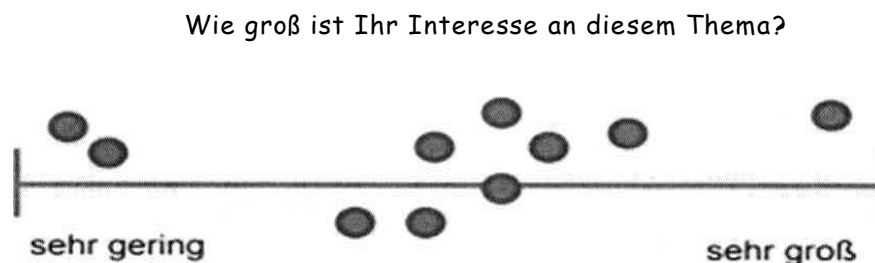
У навчальних умовах виділяються такі види дискусії, як дискусія-вправа; дискусія-гра; дискусія-переконання; дискусія-пошук істини. За кількістю учасників можливі дискусії між окремим групами, командами, а також парні дискусії, які ведуть два учасники за принципом «гарячого стільця», коли в одного із них виникають труднощі в доборі аргументів або у швидкому реагуванні, його місце займає інший учасник.

Існує низка прийомів організації обміну думок, які є згорнутими формами дискусії та проводяться в межах групи [47]. До них належать:

1) PUNKT ABFRAGE/ DISSONANZMETHODE. «Точковий запит» - це дуже простий метод суб'єктивної оцінки та вибору різних рішень. Це спрощує прийняття рішень у групі, сприяє прийняттю зробленого вибору та може послужити основою для обговорення в класі. У кожній дискусії думки співставляються та обговорюються поряд із фактами. Мета «точкового запиту» - створити прозорість у рішеннях. «Точкові запити» - це питання, на які учні можуть відповісти пунктом за підготовленою шкалою.

Цей метод ідеально підходить для різноманітних цілей. Наприклад, на початку навчання можна запитати самооцінку попереднього рівня знань. Або можна дозволити учасникам визначити подальший хід події, вибірково залежно від сприйнятої швидкості (+10: «Я занадто швидкий» до -10 «Я

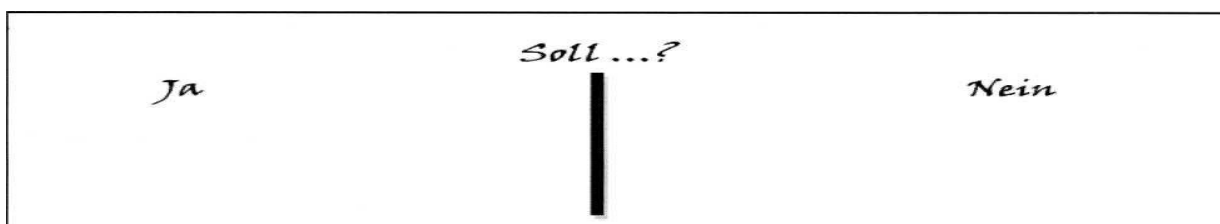
занадто повільний») або практичної актуальності («Будь ласка, більше практичних вправ / будь-ласка більше теоретичного введення»). Або наприклад: наскільки ви зацікавлені цією темою? Відповідь за шкалою, може бути наступною: дуже задоволені / дуже незадоволені.

Теми цих так званих «точкових опитувань» можуть варіюватися. Наприклад *Wie oft mache ich Präsentationen?* Можливі відповіді можуть бути: *sehr oft/ oft/ manchmal/ selten.*

Цей метод можна також використати під час вибору теми дискусії наступним чином:

Die Lehrperson schreibt das von der Klasse gewählte Diskussionsthema auf ein Plakat, das auf eine Stellwand gepinnt ist und schreibt links auf das Plakat «Ja» und rechts «Nein». Die beiden Bereiche werden wie folgt durch eine Linie abgetrennt:

Den Schülerinnen und Schülern wird jeweils ein Klebepunkt ausgeteilt und die Stellwand so umgedreht, dass das Plakat verdeckt zur Klasse steht. Anschließend geben die Schülerinnen und Schüler einzeln ihre Meinung ab, indem sie an entsprechender Stelle punkten (notfalls auch mit einem Stift markieren). Es ist darauf zu achten, dass alle Klebepunkte (ggf. Stifte) die gleiche Farbe haben.

Nachdem alle Schülerinnen und Schüler verdeckt gepunktet haben, wird die Stellwand umgedreht und kurz von einer Schülerin/einem Schüler kommentiert.

1) KUGELLAGERÜBUNG/ DOPPELTER SITZKREIS. Даний метод передбачає Partnerarbeit (роботу в парах). Необхідно зробити два кола, зовнішнє та внутрішнє, з однаковою кількістю стільців. Кожен учень із внутрішнього кола сидить навпроти учня із зовнішнього кола.

- 1) Учні у зовнішньому колі розповідають своєму партнеру з внутрішнього кола наприклад, зміст прочитаного тексту (Was fand ich besonders interessant? Was ist passiert? etc.) (ca. 5 Minuten).
- 2) Учень, котрий слухає навпроти, підсумовує те, що сказав йому колега, і додає власні спостереження (ca. 1 Minuten).
- 3) За сигналом вчителя учні у внутрішньому колі рухаються на два місця за годинниковою стрілкою, щоб кожен отримав нового співрозмовника. Тепер учні знову обмінюються інформацією. Новим є те, що учень можете передати поточному партнеру ту інформацію, що сказав йому перший співрозмовник.
- 4) Після закінчення часу вчитель знову перериває обмін інформацією між учнями. Тепер зовнішнє коло ковзає на два місця проти годинникової стрілки і починається наступний обмін ідеями.

Verlauf Double Circle / Kugellager

Schritt 1

- A1 informiert B1, - B1 macht Notizen, fragt eventuel nach

Wechsel des Gesprächspartners

Schritt 2

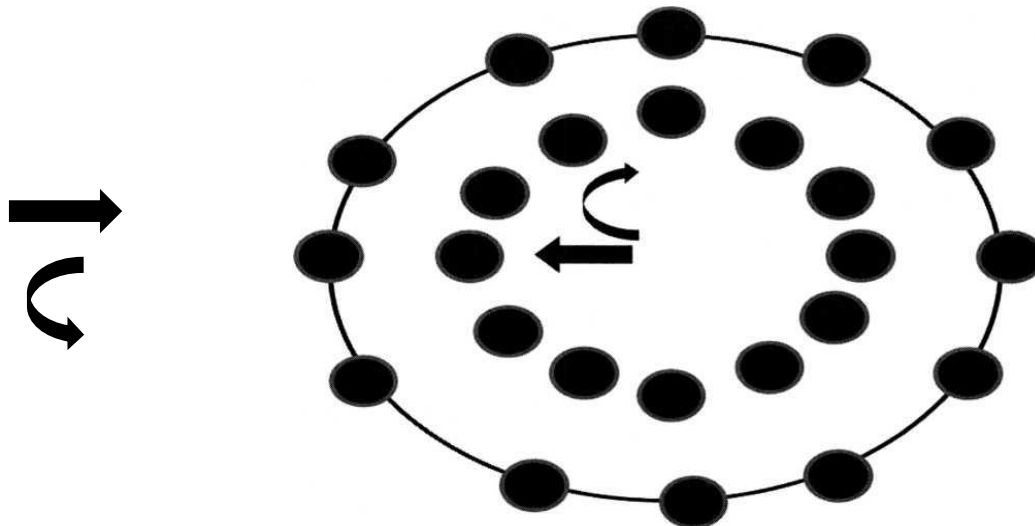
- B2 informiert A1 - A1 macht Notizen, fragt eventuel nach

Wechsel des Gesprächspartners

Schritt 3

-A1 informiert B3 - B3 macht Notizen, fragt evt. Nach

Wechsel des Gesprächspartners

2) «Debatten». Дебати - це складний спосіб обговорення дискусійних проблем на високому рівні. У дебатах Pro-Contra Argumneten у короткій промові. Мета дебатів полягає в тому, щоб знайти рішення проблеми через співставлення Pro- Contra Argumneten, водночас даючи можливість слухачу позиціонувати себе в проблемній ситуації. У дебатах поділ на протилежні табори набуває найбільшої гостроти, оскільки учням необхідно довго готуватися й публічно обґрунтовувати правильність своєї позиції.

Кожна група має переконати опонентів і схилити їх до думки змінити свою позицію. Тому питання дебатів повинні бути цікавими, на які врешті-решт можна дати відповідь «Так» чи «Ні». Однак можна поставити й інше завдання - спільно розв'язати поставлену проблему. В такому разі учні повинні будуть, висловивши власну позицію, уважно вислухати опонентів, щоб знайти точки дотику. Важливо, щоб учасники дебатів не переносили емоції один на одного, а спілкувалися в спокійній стриманій атмосфері. Промови повинні бути структурованими та орієнтованими на цілі, щоб досягти мети дебатів. Для того щоб, реалізувати поставлену мету, застосовуються наступні правила організації дебатів:

- 1) повідомити учням тему дебатів, загальна інформація.
- 2) об'єднати учнів у групи.

- 3) нагадайте правила ведення дискусії та поведінки учнів.
- 4) визначити час і порядок проведення дебатів.
- 5) при підготовці група повинна розподілити ролі, подумати, як краще використати відведений для виступів час, підготувати запитання для інших груп.
- 6) для оцінювання виступів учасників дебатів запросити суддів.
- 7) учитель повинен стежити за чітким дотриманням регламенту.
- 8) якщо було завдання знайти спільне рішення, то після дискусії проведіть голосування.
- 9) підбити підсумки, надати слово суддям.

Перед початком дебатів потрібно підготувати учнів за допомогою відповідних вправ до дискусії, ввести в іншомовне середовище, вивчити відповідні структури.

1) Übung Eröffnungsreden trainieren: geeignete Strukturen lernen, Reden mit einem Zielsatz beenden.

Учні розмовляють за двома темами, обраними на уроці. Вони мають дві хвилини часу, щоб роз'яснити свою позицію своїм колегам. Розмова повинна бути наступним чином побудова:

- Einleitung → z. B. «Jeder weiß, ...»
- Frage → z. B. «Soll... eingeführt werden?»
- Gründe → «Dafür spricht...»
- Zielsatz → «Deshalb soll...»

2) Übungen zur Gesprächsfähigkeit in der Freien Aussprache: Freie Aussprache trainieren, Redeaufbau zusammengesetzt aus Anknüpfung - Kommentierung - Weiterführung.

1. Übung: (wörtliches) Wiederholen in PA.

Партнер А протягом 1 хвилини обговорює тему, тоді партнер В повинен (буквально) повторити почуте. Ця вправа показує, яким є складним точне прослуховування.

2. Übung zu dritt: Genau anknüpfen: (Zeit: ca. 10 Min.)

Учень А розпочинає промову з короткого виступу на тему. Учень Б на основі сказаного, прямо посилається на попередньо сказане висловлювання («Du sagst...»). Потім учень Б наводить власне твердження («Ich meine ...»). Учень А посилається на висловлювання учня Б та співставляє власну точку зору поряд зі своєю або проти його. Учень С спостерігає, робить нотатки, дає відгуки в кінці, чи в кожному випадку точно були пов'язані висловлювання співрозмовників.

Після розподілу учні розпочинають дискусію. Перш за все, у них є кілька хвилин, щоб придумати обґрунтовані аргументи щодо своєї позиції та записати їх у письмовій формі. Після теоретичного опрацювання це переходить на практику. Учень на сторінці «Contra» розпочинає та має дві хвилини, щоб завершити свої підготовлені раніше аргументи. Після цього слово переходить до іншої сторони, від якої у свою чергу учень має дві хвилини, щоб розкрити свої зустрічні аргументи. Після закінчення цього часу повертається інша сторона. Таким чином, кожна сторона має в цілому чотири хвилини для пояснення своїх аргументів. Після цього відкритий раунд дискусії, який повинен тривати близько 12 хвилин, під час якого учні повинні безпосередньо реагувати на аргументи іншої сторони. Далі йде чотирьоххвилинний фінальний раунд, під час якого учнів просять висловити остаточну позицію ще раз [53].

Після дебатів дуже важливо проаналізувати з учнями, що сподобалось найбільш, найменш? Що працювало, що не працювало? Що ви очікували напередодні? Що вас здивувало?

Feedback є важливим інструментом під час дебатів та інших форм організації дискусії. Учні хочуть знати, що вдалося і над чим потрібно ще попрацювати, які навички потрібно ще потренувати. В цілому оцінювання результатів загальної діяльності учнів відбувається в чотири етапи:

Beobachtung • «Aufgefallen ist mir ...»

Bewertung: Lob • «Gefallen hat mir ... Was mir an deiner Rede gefallen hat...»

Bewertung: Verbesserungsvorschlag • «Verbessern könntest du ... Du solltest darauf achten, dass «

Konkreter Tipp • «Mein Tipp für dich ist dazu ...»

Відгук повинен бути адресований безпосередньо одержувачу, чесним, через повідомлення від першої особи («Ich finde...» «Ich denke...» etc); у відгуку наведені приклади та цитати повинні бути конкретними та зрозумілими; відгук повинен бути конструктивним; людина, яка дає відгук, повинна коротко та чітко формулювати висловлювання; кожен, хто отримує зворотній відгук, повинен добре слухати і робити необхідні нотатки, якщо це необхідно; кожен, хто отримує зворотній відгук, не може захищати чи виправдовувати себе, після виступу вже не має значення, з якими мотивами поведився в той чи інший спосіб; кожен мовець повинен подякувати за відгуки. (Дод.В)

Wenn ich jemandem ein Feedback gebe, ist es ...

genau - Ich beschreibe möglichst genau, was ich in welcher Situation beobachtet habe,

ehrlich- Alles, was ich sage, ist wahr. Aber ich sage nicht alles, was wahr ist.

aufbauend - Ich mache Verbesserungsvorschläge.

persönlich - Ich mache deutlich, dass es sich um meine persönliche Meinung handelt.

Wenn ich ein Feedback erhalte, kann ich:

zuhören - Ich höre mir das Feedback an. Es ist die persönliche Meinung meines Gegenübers. Deshalb muss ich mich nicht verteidigen,

nachfragen - Ich frage nach, wenn ich etwas nicht verstanden habe,

entscheiden- Es liegt an mir, das für mich Bedeutsame auszuwählen.

3) «Pro-Kontra-Diskussion» (Дискусія За і Проти). Це одна з найчастіше вживаних дискусійних форм. Під час цього методу учні повинні за допомогою Pro та Kontra аргументів вести дискусію, обговорення якогось спірного питання. Вона є важливим засобом пізнавальної діяльності, сприяє розвитку критичного мислення учнів, дає можливість визначити свою позицію, формує навички аргументації та відстоювання своєї думки,

поглиблює знання з обговорюваної проблеми.

Beispiele: Aufgabenstellung 1: Gruppe A: Notiere Argumente, warum das Wahlrecht ab 16 Jahren auf Bundesebene eingeführt werden soll!

Gruppe B: Notiere Argumente, warum das Wahlrecht ab 16 Jahren auf Bundesebene nicht eingeführt werden soll!

Aufgabenstellung 2: Diskutiert mit Hilfe euer gesammelte Argumente, ob das Wahlrecht ab 16 Jahren auf Bundesebene eingeführt werden soll!

Aufgabenstellung 3: Fasse die Diskussion (schriftlich) zusammen, indem du mindestens vier Pro-Argumente und mindestens vier Contra-Argumente verwendest!

Під час «Pro-Kontra-Diskussion» вчителем формується теза до відповідної теми (це і є темою подальшої дискусії), (z.B. Schuluniformen sind sinnvoll). Клас розділений на дві групи. Одна група збирає Pro-Argumente, інша Contra Argumente.

Можна навести фрагмент уроку із застосуванням методу «Pro-Kontra-Diskussion» (Дискусія За і Проти) в ігровій формі, щоб це не було схоже на звичайний урок. Отже, тема уроку «Schuluniform - Ja oder Nein». Дискусія повинна бути добре підготованою, учні мусять не просто «дискутувати», а висловлювати власні думки та ґрунтовно аргументувати їх.

Lernziele:

In dieser Stunde sollen die Schüler lernen, ihre eigene Meinung begründet darzustellen und Diskussion führen.

Teilziele:

- Die Schüler sollen verschiedene Fragen beantworten und ihre Meinung begründe
- Die Schüler sollen Pro- und Kontra Argumente sammeln.
- Die Schüler sollen eine Amerikanische Debatte führen.
- Die Schüler sollen ihre Argumente vortragen.
- Sie sollen lernen, die Gesprächsregeln einzuhalten.

Vorstellung / Diskussion

Jeweils zwei Gruppen führen eine Diskussion (Amerikanische Debatte) nach bestimmten Regeln: Jeder Teilnehmer hat nur eine bestimmte Zeit zum Reden, die Reihenfolge der Redner muss eingehalten werden, jeder Teilnehmer muss eine neue Begründung beitragen. Nach der ersten Runde diskutieren zwei neue Gruppen. Die anderen beobachten ob Regeln eingehalten wurden. Evtl. werden die wichtigsten Argumente an der Tafel gesammelt, wenn noch Zeit vorhanden ist.
(Дод. Г)

Висунуті тези повинні бути обов'язково аргументованими. [35].

Schuluniformen sind sinnvoll, weil ...

... sie das Gemeinschaftsgefühl der Schüler stärken.

Наступним кроком потрібно аргументувати власне висловлювання, пояснити чому саме так, навести приклад, факт.:

Schuluniformen sind sinnvoll, weil sie das Mobbing verhindern.

Wenn man dazugehören will, muss man oft bestimmte Markenkleidung tragen, die in der Regel sehr teuer ist.

Wer sich das nicht leisten kann, wird gehänselt, nicht akzeptiert oder sogar aus der Gruppe ausgeschlossen.

Mit Schuluniformen hingegen sehen alle gleich aus und man kann nicht schon direkt an der Kleidung erkennen, ob die Eltern reich oder arm sind.

Під час аргументування необхідно слухача переконати у вірності тези. Слід підготуватися до протилежних аргументів, які суперечать власним. [35,С.56].

4) «Aquarium» (Акваріум). Форма роботи для обміну аргументів, думок під час дискусії. Під час цього методу учні об'єднуються в дві групи, маленьку («Fische») та велику (Aquarium»), при цьому мала група дискутує перед великою групою. Маленька група займає місце в центрі класу, тобто у внутрішньому колі та ознайомлюється із завданням: «Прочитайте завдання вголос; обговоріть його в групі, за 3-5 хвилин дійдіть спільного рішення або підсумуйте дискусію». Один стілець залишається вільним. Велика група сидить в зовнішньому колі та уважно слухають малу групу, яка дискутує.

Якщо хтось з великої групи хоче висловити свою думку, критику, не погоджується зі сказаним, займає місце на вільному стільчику та отримує слово. Потім стільчик звільняється знову і обговорення продовжується, в кінці якого, усі разом оцінюють результати дискусії [52]. Наприклад, тема уроку «Kinder und Fernsehen» (Klasse 9).

Gruppe 1: Ist das Fernsehen schädlich für die Kinder?

Gruppe 2: Welche Sendungen sind besonders gefährlich?

Gruppe 3: Ab welchem Alter darf man eurer Meinung nach viel fernsehen?

Gruppe 4: Welche Programme soll man sich ansehen?

Дискусійні форми навчання - це ціленаправлений та впорядкований обмін думками, твердженнями з метою «знаходження істини» або формування в учасників певної точки зору. Головними умовами є обмеження одним питанням чи темою, висловлена думка має бути аргументованою. Однією із самих активних дискусійних форм заняття можна виокремити «Мозковий шторм» (Gehirnssturm), що містить спільне розв'язання проблем та спонукає клас до обговорення, до діалогу [28].

5) «Gehirnssturm» (Мозковий шторм). Ефективний метод колективного обговорення, пошук рішень, що спонукає учнів під час уроку виявляти свою уяву і творчість шляхом вільного висловлення думок всього класу і допомагає знаходити кілька рішень з конкретної теми. Насамперед потрібно чітко сформулювати проблемне запитання (його краще записати на дошці), запропонувати всім учням висловити ідеї, коментарі, навести фрази чи слова, пов'язані з цією проблемою. Записати усі пропозиції на дошці чи на великому аркуші паперу в порядку їх виголошення без зауважень, коментарів чи запитань. Під час «висування ідей» не пропускайте жодної. Необхідно заохочувати всіх до висування якомога більшої кількості ідей. Кількість ідей слід заохочувати. В остаточному підсумку кількість породжує якість. В умовах висування великої кількості ідей учасники шторму мають можливість пофантазувати. Спонукайте всіх учнів розвивати або змінювати ідеї інших.

Об'єднання або зміна висунутих раніше ідей часто веде до висунення нових, що перевершують первинні. На закінчення обговоріть та оцініть запропоновані ідеї.

Наприклад, тема уроку «Was können wir für den Umweltschutz machen?» Nachdem die Ideenliste gebildet wurde, arbeiteten die Schüler der 7.Klasse in vier Gruppen an den folgenden Ideen:

1. Haltet Sauberkeit!
2. Bringt die Umwelt in Ordnung!
3. Pflanz die Bäume und Blumen!
4. Schreibt Plakate! (z.B.: «Es ist verboten den Müll auf die Erde zu werfen»)

«Kreis der Ideen» (Коло ідей). Метою методу є вирішення гострих суперечливих питань, створення переліку ідей та залучення всіх до обговорення проблеми. Технологію застосовують, коли всі групи мають виконувати одне й те саме завдання, що складається з кількох питань, які групи представлять по черзі. Порядок проведення: учитель ставить дискусійне питання та пропонує обговорити його в малих групах; після того як вичерпався час на обговорення, кожна група представляє лише один аспект обговорюваної проблеми; групи висловлюються по черзі, поки не буде вичерпано всі відповіді; під час обговорення теми на дошці складають перелік зазначених ідей; коли всі ідеї щодо розв'язання проблеми буде висловлено, можна звернутися до розгляду проблеми в цілому і підбити підсумки роботи.

Можна пропонувати учням висловити свою думку письмово на картці . Учитель збирає картки й записує на дошці зазначений на них перелік ідей або починає дискусію користуючись інформацією з карток (наприклад: «Was können wir am Wochenende unternehmen?», «Wie können wir die Natur schützen?») [52].

Наприклад, тема уроку «Wie wird die Schule im nächsten Jahrhundert aussehen» (Klasse 8).

Gruppe 1: die Ideen zur Einrichtung der Schule.

Gruppe 2: die Ideen über den Unterricht in dieser Schule.

Gruppe 3: die Ideen über die Persönlichkeit des Lehrers in der Schule der Zukunft.

9) «Karussell» (Карусель). Цей метод навчання найбільш ефективний для одночасного включення всіх учнів у активну роботу з різними партнерами для обговорення дискусійних питань. Цю технологію застосовують для інтенсивної перевірки обсягу, глибини набутих знань. Для організації методу учні формують зовнішнє та внутрішнє нерухоме коло і ведуть короткотривалу розмову. На сигнал вчителя коло крутиться за годинниковою стрілкою, учні рухомого кола відповідають на запитання учня навпроти і переходять до наступного. В кінці «Karussell» обговорюють питання. Це метод ефективний для формування та розвитку навичок діалогічного мовлення, в ході якого учні навчаються вести діалог, реагувати на репліки [52].

10) «Засідання експертної групи» («панельна дискусія») - спільне обговорення висунутої проблеми учасниками групи (4-5 учнів з визначеним заздалегідь головою) та обговоренні доповіді (досить стислої, в якій кожен відповідач висловлює свою позицію).

11) Метод «ПРЕС». З цієї технології варто почати роботу над навчанням учнів дискутувати, її використовують під час обговорення дискусійних питань та під час вправ, у яких потрібно зайняти й чітко аргументувати визначену позицію з обговорюваної проблеми. Метод навчає учнів виробляти й формулювати аргументи, висловлювати думки з дискусійного питання у виразній і стислій формі, переконувати інших. Впровадження методу на уроці німецької мови проходить в такі етапи:

1) Висловити свою думку, пояснити, у чому полягає позиція. Пояснити причину появи цієї думки, тобто на чому ґрунтуються докази.

2) Навести приклади, додаткові аргументи на підтримку власної позиції, назвати факти, які демонструють докази.

3) Узагальнити власну думку.

12) «Круглий стіл» - бесіда, в якій на рівних приймає участь невелика

група учнів (до 5 осіб), відбувається обмін думками як між учнями так і з «аудиторією» (решта класу).

13) Метод «Незакінчені речення». Цей прийом часто поєднується з «Мікрофоном» і дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими. Робота за такою методикою дає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо. Визначивши тему, з якої учні будуть висловлюватися в колі ідей або використовуючи уявний мікрофон, учитель формулює незакінчене речення і пропонує учням висловлюючись закінчувати його. Кожний наступний учасник обговорення повинен починати свій виступ із запропонованої формули. Учні працюють з відкритими реченнями, наприклад: «На сьогоднішньому уроці для мене найбільш важливим відкриттям було...» або «Ця інформація дозволяє нам зробити висновок, що...» або «Це рішення було прийнято тому, що...» тощо. Існує ціла низка дискусійних методів, які передбачені для великої кількості учнів.

Отже, кожна з вищезгаданих дискусійних форм роботи пропонує вчителю широке поле діяльності і вартує уваги при вивченні німецької мови. Усі вищезгадані форми і методи мають практичне значення у навчанні іншомовного мовлення. Завдяки таким формам роботи можна досягти вміння учнями спілкуватися в умовах іншомовного спілкування, формувати творчу особистість.

2.3. Вправи для формування німецькомовної мовленнєвої компетенції з елементами дискусії

Мовленнєва компетенція є центральною основою людської інтеракції, яку потрібно розвивати і тренувати на уроках іноземної мови. Коли ми говоримо, ми ділимося певною інформацією, ставимо запитання комусь, робимо пропозиції, аргументуємо власну думку або просто виражаємо

прохання, бажання або почуття. У цьому й полягає основна мета вивчення іноземної мови, оволодіти комунікативними навичками монологічного та діалогічного спілкування.

Оскільки мовлення відбувається в соціальній взаємодії, важливо приділити увагу формуванню мовленнєвих навичок.

Наведемо приклади застосування вправ, які стимулюють комунікацію і можна використовувати під час навчання діалогічного мовлення.

Існують певні методичні рекомендації щодо підготовки уроку з використанням дискусійних методів. Правила організації уроку з елементами дискусії на уроці наступні:

1. До роботи повинні бути залучені різною мірою всі учні.
2. Необхідно дбати про психологічну підготовку учнів. Корисними є: різноманітне та постійне стимулювання учнів за активну участь у роботі; надання можливості для самоорганізації та ін.
3. Продуктивна робота в малих групах. Кожен має бути почутий.
4. Приміщення має бути спеціально підготовленим. Учні повинні мати змогу легко пересуватися під час роботи в малих групах. Усі матеріали для роботи малих груп готують заздалегідь.
5. Під час уроку необхідно дотримуватись регламенту та процедури, проявляти терпимість до будь-якої точки зору, уважно вислуховувати всіх учасників, поважаючи їх.
6. Уважно ставитися до учнів під час формування груп.
7. Під час підготовки питань учителю необхідно продумувати різні варіанти можливих відповідей і заздалегідь виробляти критерії оцінки ефективності уроку.

Перед тим, як розпочати виконувати вправи для навчання німецькомовного мовлення, слід обрати вправи для організації та підготовки спілкування. Що стосується навчання дискусії, передбачається водночас навчання діалогічного мовлення, адже під час дискусії учні ведуть діалог. Важливим є те, щоб учень під час діалогу переслідував певні наміри або цілі,

наприклад: um etwas bitten, nach etwas fragen oder einen Termin aushandeln. Так звані «Dialoggrafiken» можуть служити структурою, за якою повинен слідувати учень. Такі графіки допомагають при створенні мікродіалогів, розпитування на понадфразовому рівні.

Також для підготовки до спілкування, можна також використовувати такі інтерактивні методи як «Mindmap» для активації лексики, граматичних структур, візуалізації інформації, необхідної для вирішення проблеми у ході дискусії, побудови ситуативних Redenmittel, які необхідні під час спілкування для подальшого обговорення певної ідеї.

Вправа 1.

Мета вправи: навчити учнів створювати власні мікродіалоги-розпитування на понадфразовому рівні.

Тип вправи: комунікативна з використанням опори, продуктивна.

Режим роботи: «учень-клас», «учень-група учнів».

Метод: акваріум.

Lernziele: Entwickeln die dialogische Rede und Denken.

Lehrer. Kinder. Ihr wisst, dass die ökologischen Probleme und besonders die Probleme

der Gesundheit der Menschen nicht nur der einzigen Staaten, sondern auch die Bevölkerung der ganzen Welt beunruhigen. Ich habe eine Frage. Gehört Rauchen zu den wichtigsten Problemen des Umweltschutzes? Ich schlage euch vor, eure Meinung äußern und eure eigenen Lösungsvorschläge dieses Problems zu machen.

Schüler 1. Wir müssen feststellen, dass es solches Problem wie Rauchen gibt. Viele junge Menschen rauchen. Und viele haben es schon mal ausprobiert.

Schüler 2. Da der Mensch selbst ein Teil der Natur ist, und zwischen dem Menschen und der Natur immer eine Wechselwirkung besteht, gefährdet Rauchen die Gesundheit der Menschen und auch die Natur.

Schüler 3. Also. Du behauptest, dass Rauchen zu den wichtigsten Problemen des Umweltschutzes gehört.

Вправа 2.

Мета вправи: навчити учнів висловлюватися на рівні понадфразової єдності у діалозі - розпитування.

Тип вправи: комунікативна, продуктивна.

Режим роботи: «учень-учень».

Метод «Partnerinterview».

Jetzt haben wir ein Interview-Spiel. Arbeitet in 4 Gruppen. Jede Gruppe wählt einen Reporter und er befragt seine Gruppe und dann erzählt darüber in der Klasse. Jeder Schüler wählt eine Karte mit Benennungen der Lebensmittel.

Учні об'єднуються у групи, кожна з яких обирає репортера. Він опитує групу та виступає із повідомленням у класі.

Reporter - Was isst du zum Frühstück?

Sch.1 - Ich esse Ei und trinke Tee zum Frühstück.

Sch.2 - Ich esse Brot mit Butter und trinke Kakao zum Frühstück.

Sch.3 - Ich esse Quark und trinke Milch zum Frühstück.

Reporter - Sch.1 isst... und trinkt ... zum Frühstück.

Sch.2 .....

Sch.3 (Дод. Д)

Вправа 3.

Мета вправи: навчити учнів самостійно вживати різні види ДЄ.

Тип вправи: умовно-комунікативна репродуктивна, з використанням опори - логіко- структурної схеми.

Режим роботи: «учень-клас».

Метод: робота в групах.(Дод. Е)

Вправа 4.

Мета вправи: навчити учнів будувати діалог - розпитування на понад фразовому рівні.

Тип вправи: комунікативна, продуктивна.

Режим роботи: учень-учень.

Метод: карусель.

Вправа 7.

Мета вправи: навчити учнів самостійно вживати ДЄ.

Тип вправи: комунікативна, продуктивна.

Режим роботи: учень-учень.

Вправа 5.

Мета вправи: навчити учнів самостійно вживати ДЄ.

Тип вправи: комунікативна, продуктивна.

Режим роботи: учень-учень.

Метод: коло ідей.

Вправа 6

Мета вправи: навчити учнів швидко висловлюватися на рівні понад фразової єдності у діалозі, вміти відповісти на проблемне запитання або висловити свою думку чи позицію..

Тип вправи: комунікативна, продуктивна.

Режим роботи: «учень-учень».

Інтерактивний прийом: мікрофон. (Дод. Є)

Для того, щоб стимулювати комунікативну направленість уроку, важливо розпочати урок за допомогою мовної зарядки. Вона є одним із важливих засобів розвитку ініціативної мови учнів, а саме при навчанні діалогічного мовлення формуються вміння реагувати на ініціативні репліки та давати відповідь. При цьому можна використовувати різні види мовної зарядки, які стимулюють мовленнєві навички учнів, допомагають увійти в іншомовне середовище:

- 1) розповідь вчителя або просто фразу-стимул;
- 2) бесіда про події в країні та за кордоном;
- 3) бесіда за картиною з нерозгорнутою ситуацією;
- 4) факти із конкретного життя класу, учнів.

Наприклад, розповідь, «Wie hast du deine Sommerferien verbracht». Учні ставлять багато запитань. їм цікаво, що вони помінялись ролями з учителем і мають право запитати про те, що їх цікавить. Або, наприклад, запропонувати

фразу-стимул: Ich liebe den Frühling. Der Frühling ist die beste Jahreszeit. Der Frühling ist schöner als der Sommer. Учні, використовуючи формули згоди чи незгоди, висловлюють свою точку зору, обґрунтовуючи її.

Вправи на розвиток мовленнєвих монологічних та діалогічних умінь і ведення дискусій допомагають вчителю навчити учнів правильно, логічно й послідовно побудувати монологічне висловлювання (в усній та писемній формі), познайомити його з основними структурними особливостями побудови речень і тексту.

Мовленнєві завдання з елементами дискусії спрямовані на використання засвоєного матеріалу в ситуативно-варіативних ситуаціях. Щодо вироблення навичок монологічного мовлення, то тут доречно говорити про таку специфіку вправ. Вправи, що підводять до монологу, з позицій одиниць тексту, можуть бути:

I. На рівні невеликого висловлювання в межах частин тексту:

1) складання невеликого висловлювання з опорою на вказані слова і словосполучення;

2) пояснення значення понять з опорою на текст;

3) порівняння двох предметів, матеріалів;

4) пояснення схеми, малюнка до тексту;

5) відповіді на логічні питання до тексту;

6) переказ логічно завершеного уривка з тексту.

II. На рівні тексту:

1) поділ тексту на закінчені смислові відрізки;

2) скорочення смислових відрізків, виділення головного;

3) складання плану тексту;

4) переказ тексту за планом;

5) стислий переказ тексту;

6) складання конспекту.

Вищевказані види вправ носять репродуктивний характер. Учні вчаться спонтанного користування мовою, тобто побудови власного висловлювання

на основі засвоєного інформаційного й мовного матеріалу. Засобом до такого виходу в спонтанне мовлення можуть бути такі вправи:

- 1) розповідь за аналогією;
- 2) анотування;
- 3) реферування;
- 4) доповідь, повідомлення на задану тему з попереднім складанням плану;

- 5) складання тез до доповіді. Для розвитку навичок складання доповідей необхідно певний час витратити на умовно-комунікативні вправи, засвоївши їх, переходити до мовленнєвих вправ (з викладенням або без викладення змісту, інтерв'ю, опису виробничих процесів і їх коментування, мовленнєві вправи з опорою на проблемні тексти професійного характеру). Для прищеплення навичок монологічного мовлення існує низка вправ на аудіювання. Навчання аудіювання, або смислового сприйняття (розуміння) мовлення на слух, передбачає виконання учнями вправ на формування загальних аудитивних навичок (вправи на подолання фонетичних і лексичних труднощів сприйняття; вправи на відпрацювання операцій породження мовленнєвого висловлювання), мовленнєвих вправ і послідовну навчальну роботу з текстом, який звучить.

Отже, вище наведені вправи з використанням елементів дискусії на уроках німецької мови старшої школи є досить ефективними та стимулюють комунікацію між учнями, допомагають формувати німецькомовну мовленнєву компетенцію, зокрема діалогічну. Ці вправи можуть використовуватися на різних етапах оволодіння іншомовною мовленнєвою компетенцією в діалозі, на етапі самостійного вживання діалогічних єдностей, побудові мікродіалогів, етапі висловлювання на рівні понад фразової єдності. До найбільш поширених та популярних дискусійних форм роботи належать такі форми роботи як дебати, коло ідей, акваріум, карусель, робота в парах, групова робота.

РОЗДІЛ 3. ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ШКОЛІ

3.1. Інтерактивні форми навчання як засіб оптимізації мовленнєвих компетенцій

В умовах всезростаючого інформаційного простору якість роботи педагогічних працівників значною мірою залежить від інтенсифікації та оптимізації навчального процесу. На основі ефективного використання традиційних і нових методик. Ефективність засвоєння матеріалу значною мірою залежить від доцільності добору і використання методів навчання. У сучасних школах навчання відбувається за діяльнісним підходом, в основі якого лежить активна позиція школяра як співтворця навчально-виховного процесу. Плануючи урок, вчитель повинен віддавати перевагу тим методам навчання, які спонукають учнів до активної дії, до творчої діяльності.

Одним із таких методів є інтерактивне навчання. Інтерактивний (від англ. interaction - взаємодія) - той, що базується на взаємодії; означає наявність зворотного зв'язку між педагогом та учнями. Інтерактивне навчання - це такий вид діяльності, що передбачає взаємодію учня з навчальним середовищем, яке слугує джерелом засвоюваного ним досвіду [39]. Інтеракція у розумінні педагогічних методик передбачає навчання у співпраці, коли і слухачі, і педагог є суб'єктами навчання.

Інтерактивність у навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, навчання у режимі бесіди, діалогу, дії. Отже, інтерактивним можна назвати метод, в якому той, хто навчається, є учасником. Учень не виступає лише слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається на уроці [19]. За такої форми організації процесу навчання школярі стають його повноправними учасниками.

Функція вчителя полягає, в основному, у стимулюванні їх до самостійної діяльності, пошуку шляхів досягнення визначених цілей. На

інтерактивних уроках активність учнів є пріоритетною, а завдання вчителя полягає у створенні ефективних дидактичних і методичних умов для виявлення їхньої ініціативи.

Інтерактивна форма навчальної роботи співвідноситься із комунікативно діяльнісним підходом до оволодіння іноземною мовою, який домінує у практиці сучасної школи. Відповідно до концепції навчання іноземної мови передбачається соціальна взаємодія учнів як міжособистісна комунікація, важливою характеристикою якої є здатність одного зі співрозмовників приймати роль іншого як партнера у спілкуванні і відповідно інтерпретувати ситуацію, визначаючи власні дії. У практиці навчання іноземних мов інтерактивне навчання можна асоціювати з розвитком критичного мислення як конструктивної інтелектуальної діяльності школярів під час організації та здійснення мовленнєвої взаємодії [40]. Інтерактивне навчання є одним із сучасних напрямів активної взаємодії, у процесі якої учень вступає в діалог з учителем або іншими учнями, бере активну участь у пізнавальному процесі, виконуючи творчі, пошукові, проблемні завдання у парі або групі. Джерелом активності учня є його мотиви і потреби; навчальне середовище, в якому він перебуває; особистість учителя; рівень навченості учнів як партнерів у спілкуванні; засоби діяльності; форми мовленнєвої та соціальної взаємодії, що використовуються у навчанні.

Інтерактивне навчання має як позитивні, так і негативні сторони. До позитивних належать:

- розширення пізнавальних можливостей учнів (здобуття, аналіз, застосування інформації з різних джерел);
- високий рівень засвоєння знань;
- оптимальний контроль учителя;
- взаємодія та партнерство між учителем і учнями;
- пошук альтернативного підходу в оцінюванні знань учнів.

Недоліком є відсутність методичних розробок уроків з іноземної мови,

необхідність значних затрат часу на вивчення певної інформації.

У порівнянні з традиційними методами, перевагами інтерактивного навчання є:

- участь у роботі всіх учнів класу;
- формування вміння працювати у команді;
- вироблення доброзичливого ставлення до опонента; можливість висловлювати власну думку; створення «ситуації успіху»;
- можливість засвоєння великої кількості матеріалу за короткий проміжок часу;
- формування навичок толерантного спілкування;
- уміння аргументувати свою думку, знаходити альтернативне рішення проблеми.

У навчанні іноземних мов інтерактивні технології можна розглядати як творчі види діяльності, що дозволяють створювати ситуації мовленнєвої взаємодії, сприяють удосконаленню комунікативного досвіду учнів. Творчі комунікативні завдання можуть виконуватись у різних формах, зокрема індивідуально та колективно (парна, групова робота). Найбільш повно це виявляється під час проведення рольових тематичних ігор, проектної роботи, у процесі вирішення навчальних мовленнєвих ситуацій, змістом яких передбачається монологічне, діалогічне й полілогічне спілкування учасників навчального процесу. Види діяльності, що активно впроваджуються у процес навчання іноземних мов сучасної середньої школи, переконливо свідчать про наявність тенденцій до використання розвивального навчання, переорієнтації його видів з предметного на процесуальний і мотиваційний аспекти [40].

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, висловлювання своєї точки зору стосовно тієї чи іншої проблеми. Спільне вирішення питання на основі аналізу обставин та відповідної ситуації - це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове), де учень і учитель є рівноправними, рівнозначними

суб'єктами навчання.

Як відомо, учні починають уміти користуватися мовою, коли їхня увага зосереджується на переданні та отриманні інформації, що є цікавою як для мовця, так і для слухача в ситуації, яка є важливою для обох. Це і є інтерактивність. Як сказав Уелс, «Обмін є основною одиницею розмови. Лінгвістична інтерактивність є спільною діяльністю», що включає в себе «установлення трикутника відносин між відправником, одержувачем і ситуативним контекстом», де спілкування може бути усним чи письмовим [12].

Інтерактивна взаємодія включає як домінування одного учасника над іншим, так і однієї думки над іншою. На всіх етапах інтерактивного процесу учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з іншими людьми, критично мислити, приймати виважені рішення. Тому послідовне впровадження форм інтерактивного навчання сприяє підвищенню позитивної мотивації учнів у вивченні іноземної мови, покращує ефективність роботи вчителя та підвищує рівень якості знань учнів.

Найбільш вдалу, на наш погляд, класифікацію інтерактивних технологій зробили О.І.Пометун та Л. В. Пироженко. Автори розділяють інтерактивні технології на 4 групи залежно від мети уроку та організації навчальної діяльності учнів [39]:

№п/п	Група інтерактивних технологій (ІТ)	Назва інтерактивних технологій (ІТ)
1.	Кооперативне навчання	1) Робота в парах, трійках. 2) «Карусель» 3) Робота у малих групах: <ul style="list-style-type: none"> - «Діалог» - «Синтез думок» - «Спільний проект» - «Пошук інформації»

		<ul style="list-style-type: none"> - «Коло ідей» - «Акваріум» - «Дерево ідей»
2.	Коллективно-групове навчання (фронтальна робота всього класу)	<ol style="list-style-type: none"> 1) «Мікрофон» 2) «Незавершені речення» 3) «Мозковий штурм» 4) «Броунівський рух» 5) «Ажурна пилка» 6) «Аналіз ситуацій» 7) «Асоціативний кущ» 8) «Розв'язання проблеми»
3.	Ситуативне моделювання	Імітаційні ігри: <ul style="list-style-type: none"> - «Судові слухання» - «Суспільні слухання» - Рольова гра
4.	Відпрацювання дискусійних питань	<ol style="list-style-type: none"> 1) «Прес» 2) «Займи позицію» 3) «Зміни позицію» 4) «Коло ідей» 5) «Незакінчений ланцюжок» 6) Дискусія. Оцінювальна дискусія Дебати

Для прикладу розглянемо декілька методів інтерактивного навчання:

Метод «Асоціативний кущ»: вчитель визначає тему, над якою проводитиметься робота, а учні згадують все, що виникає в їхній пам'яті з цієї теми. Спочатку діти висловлюють найстійкіші асоціації, потім другорядні. Вчитель фіксує відповіді у вигляді своєрідного «куща», який поступово «розростається». Цей метод може використовуватись під час вивчення будь-якої теми. Він сприяє розвитку логічного мислення, творчої уяви школярів.

Метод «Займи позицію» побудований на основі дискусії. Кожен з учнів має можливість висловити свою думку, обґрунтувати свою позицію або

змінити свою думку і підтримати думку іншого. Спочатку вчитель називає тему і пропонує учням висловити свою думку щодо неї. Найбільш ґрунтовні думки записуються. Учні, які мають однакові погляди, об'єднуються у групу. Кожна з груп обґрунтовує свою думку. Учні можуть переходити у інші групи, якщо погляди представників із цих груп є переконливішими.

Метод «Карусель»: ця технологія найефективніша для одночасного залучення всіх учасників до активної роботи з різними партнерами. Її застосовують для обговорення будь-якої гострої проблеми з діаметрально протилежних позицій, для збирання інформації з певної теми, для перевірки обсягу й глибини наявних знань, для розвитку вмінь аргументувати власну позицію. Розглянемо організацію роботи на прикладі даної технології: розставте стільці для учнів у два кола. Учні, що сидять у внутрішньому колі, розташовані спиною до центру, а ті, що сидять у зовнішньому колі, - обличчям до центру, таким чином учні сидять один навпроти одного. Внутрішнє коло нерухоме, зовнішнє - рухоме: за сигналом ведучого всі його учасники пересуваються на один стілець праворуч і опиняються перед новим партнером. Мета - пройти все коло, виконуючи поставлені завдання. Може бути декілька варіантів такої діяльності.

Метод «Акваріум». Цю технологію застосовують, коли учні вже мають певні навички групової роботи. Ефективна вона для розвитку спілкування, вдосконалення вміння дискутувати.

Організація роботи

1. Об'єднайте учнів у 2-4 групи та ознайомте із завданням.
2. Запропонуйте одній із груп сісти в центрі або на початку середнього ряду, - де стоять парти, і утворити коло.
3. Подайте команду розпочати обговорення проблеми за алгоритмом:
  - прочитати вголос ситуацію;
  - обговорити її в групі, застосувати метод дискусії;
  - дійти до спільного рішення за 3-5 хв.

4. Решта учнів слухають, не втручаючись у перебіг обговорення, спостерігають, чи дотримуються учасники дискусії правил її проведення.

Коли завершиться відведений для дискусії час, група повертається на свої місця, а вчитель ставить класу запитання:

- Чи погоджуєтесь ви з думкою групи?
- Чи була ця думка достатньо доведенаю?
- Який із аргументів ви вважаєте найбільш переконливим?

Тривалість такої бесіди - 2-3 хв. Потім місце в «акваріумі» займає інша група, яка обговорює наступну ситуацію.

Метод «Мікрофон». Це технологія загально групового обговорення, вона дає змогу кожному учаснику у визначеному порядку щось швидко сказати, висловлюючи свою думку. В дітей слід розвивати асоціативне мислення, уяву. Інші учні не можуть говорити, підказуючи з місця, оскільки право говорити має тільки той, у кого мікрофон. Наприклад: таким чином можна переказувати тексти, робити повідомлення або опитування думки з теми «Das Glück»: Was bedeutet es für dich?: 1. Wann bist du glücklich ?, 2. Wann ärgerst du dich ?, 3. Wann faulenzst du?, 4. Wie kann ein Mensch sein? тощо.

«Незакінчені речення». Цей прийом часто поєднується з «Мікрофоном» і дає можливість ґрунтовніше працювати над формою висловлення ідей, порівнювати їх з іншими. Робота за такою методикою дає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися щодо запропонованих тем, відпрацьовувати вміння говорити коротко, але по суті й переконливо.

Наприклад:

Wien ist...

Österreich besteht aus...

Das Miniaturland heißt...

Berlin hat viele...

Nicht weit vom Alexanderplatz ist...

Auf der Museumsinsel befinden sich...

«Дерево вирішень». Ця технологія є варіантом розв'язання конкретної проблеми. «Дерево вирішень» допомагає дітям проаналізувати та краще зрозуміти механізм прийняття складних рішень.

Наприклад:

Test «Die Schweiz»

1) Die Schweiz befindet sich in den Alpen im Herzen Europas und grenzt an:

- a) Deutschland
- b) Russland
- c) Italien
- d) Frankreich
- e) Slowenien

2) Die Schweizer sprechen vier Landsprachen:

- a) Lateinisch
- b) Rätoromanisch
- c) Französisch
- d) Englisch
- e) Italienisch
- f) Polnisch
- g) Deutsch

3) Die Hauptstadt der Schweiz ist...

- a) Zürich
- b) Genf
- c) Bern

4) Die Republik Schweiz besteht aus den...

- a) Bundesländern
- b) Bezirken
- c) Kantonen

«Ажурна пилка». Технологія використовується для створення на уроці ситуації, яка дає змогу учням працювати разом для засвоєння великої

кількості інформації за короткий проміжок часу. Ефективна і може замінити лекції у тих випадках, коли початкова інформація повинна бути донесена до учнів перед проведенням основного уроку або доповнює такий урок. Заохочує учнів допомагати один одному вчитися, навчаючи.

«Велике коло». Робота проходить у три етапи:

1. Група формує велике коло. Учитель ставить проблему.
2. Протягом певного часу (приблизно 10 хвилин) кожен учень індивідуально, на своєму аркуші записує запропоновані заходи для розв'язання проблеми.

3. По колу кожен учень зачитує свої пропозиції, група мовчки вислуховує (не критикує) і проводить голосування за кожним пунктом - чи включаючи його в загальне рішення.

Надзвичайно ефективним є використання на уроках іноземної мови дебатів, націлених на практичне розв'язання проблеми.

Проведення дебатів на уроці займає багато часу, але разом із тим надає школярам чудову можливість удосконалити володіння мовою, розвинути навички спілкування. Учні навчаються досліджувати проблему й аналізувати її. Дебати на уроці справді захоплюють, надихають і розважають. Вони ефективно стимулюють спілкування учнів у класі, адже сама форма роботи передбачає висловлювання учнями ідей та обмін думками.

Перед проведенням дебатів необхідно ознайомити учнів із правилами, обов'язками, структурою аргументу. Необхідно також опрацювати з учнями якості хорошого дебатера та вирази, необхідні для виголошення промов. Загальна тривалість гри становить близько 35 хвилин. Дебатуючи тему, учні команд мають по 2 хвилини на виголошення промов і перехресних запитань до опонентів. Обидві команди мають по 4 хвилини резервного часу для підготовки промов для виголошення й обміркування запитань. Після дебатної гри бажано обговорити з учнями найцікавіші моменти гри, сильні та слабкі сторони промов суперників і запропонувати аргументи. Як домашнє завдання можна запропонувати школярам написати твір - роздум на обговорену тему.

Працюючи над творами, діти повинні врахувати аргументи, які пролунали під час дебатування теми.

Наприклад: Thema: «Die Familie und Haushalt»:

1. Arbeiten Sie in Gruppen und stellen Sie sich Ihre Familie vor.
2. Arbeiten Sie zu viert und schreiben Sie kleine Artikel: «Was denken Sie über die Ehe (Urteile, Vorurteile).» Gebrauchen Sie: Ich glaube, dass liebe in der Ehe am wichtigsten ist...; Ich bin dagegen...; Ich bin überzeugt...; Ich bin der Meinung ...; Ich bin Sicher ...; Ich finde...
3. Interviewen Sie andere Schüler und machen Sie Notizen: Was machen Sie im Haushalt gern? Nicht so gern macht mir Spaß ganz gern nicht so gern finde ich furchtbar.

Регулярна практика на уроці допомагає учням набути й удосконалити необхідні навички дебатування.

Фундаментальним підґрунтям застосування інтеракції є не планова діяльність, а загальна відкрита атмосфера навчання, що панує під час уроку, те, як взаємодіє учитель з учнем.

Варто зазначити, що використання новітніх інтерактивних технологій висуває певні вимоги до структури уроків, яка має складатися з наступних елементів: мотивація, представлення теми та очікувальних навчальних результатів, надання необхідної інформації, центральна частина заняття - інтерактивна вправа, підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку.

Автори О. Пометун та Л. Пироженко [39] зазначають, що потрібно враховувати такі правила приступаючи до організації інтерактивного навчання на уроках:

- У роботу повинні бути залучені тією чи іншою мірою всі учасники (учні). З цією метою корисно використовувати технології, що дозволяють включити всіх учасників уроку в процес обговорення.

-Треба подбати про психологічну підготовку учасників. Йдеться про те, що не всі прийшли на урок психологічно готові до безпосереднього включення в ті чи інші форми роботи. Учні можуть бути скутими. У зв'язку з

цим корисні розминки, постійне заохочення учнів до активної участі в роботі, надання можливості для самореалізації учня.

- Учні у технології інтерактиву не повинно бути багато, не більше 40 осіб. Тільки за цієї умови можлива продуктивна робота в малих групах. Адже важливо, щоб кожен був почутий, щоб в кожній групі була надана можливість виступити з проблеми.

- Уроки за інтерактивною технологією повинні захоплювати учнів, пробуджувати в них інтерес та мотивацію, навчати самостійного мислення та дій.

Отже, інтерактивні методи сприяють інтенсифікації та оптимізації навчального процесу. На інтерактивних уроках учні мають змогу: аналізувати навчальну інформацію та творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу; формувати власну думку, правильно її висловлювати, доводити власну точку зору, аргументувати й дискутувати; моделювати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації; розвивати навички творчої діяльності, самостійної роботи. Використання інтерактивного навчання - не самоціль, а лише засіб для досягнення тієї атмосфери в класі, яка найкращим чином сприяє співробітництву, порозумінню і доброзичливості, дозволяє у повній мірі реалізувати особистісно-орієнтоване навчання.

3.2. Використання Інтернет-контенту під час вивчення іноземної мови

В сучасному світі питання щодо використання інформаційно-комунікативних Інтернет-технологій у навчанні стає все більш актуальним, оскільки економічний та соціальний розвиток країни поступово робить Інтернет повсякденною реальністю для школярів, студентів та викладачів, а інформаційно-комунікаційні технології створюють нове глобальне середовище, в якому майбутньому поколінню належить не лише

спілкуватись, а й будувати професійні і особистісні відносини, позиціонувати свої інтереси та презентувати себе. І від того, наскільки ефективно їм це вдасться, й буде залежати їхнє особисте благополуччя й професійний успіх. Саме тому останнім часом велике значення надається інформатизації системи освіти. У зв'язку з цим, при навчанні іноземної мови, метою середньої та професійної освіти поряд з розвитком іншомовної комунікативної компетенції є розвиток інформаційної компетенції, що дозволяє учням не лише знаходити необхідний матеріал в мережі Інтернет, а й створювати інформаційні ресурси та обмінюватись ними.

Сучасний розвиток Інтернету характеризується появою й широким розповсюдженням соціальних сервісів і служб (Веб 2.0), що націлені на спілкування між людьми. До таких соціальних сервісів належать: блог, вікі, подкаст, Твіттер, ЮТюб, закладки тощо. З огляду на це на даному етапі технологічного розвитку суспільства спілкування через Інтернет вже розглядається не як додатковий, а як окремий повноцінний вид людського спілкування. В цьому контексті рівень сформованості іншомовної комунікативної компетенції учнів буде визначатись не лише вмінням спілкуватись іноземною мовою при особистій присутності учасників спілкування, а й вмінням спілкуватись через усілякі сервіси та служби мережі Інтернет [26].

Однак робота учнів з Інтернет - ресурсами повинна бути спланована методично грамотно, адже одна лише наявність доступу до них не є гарантом швидкої та якісної освіти. Тому виникає гостра необхідність в розробці нових методик навчання іноземній мові на основі навчальних Інтернет - ресурсів та соціальних сервісів Веб 2.0, які б були націлені на формування та розвиток:

- аспектів іншомовної комунікативної компетенції;
- інформативної компетенції (критичне ставлення до розповсюджувальної інформації, розвиток комунікативно-когнітивних вмінь проводити пошуки та відбір, проводити узагальнення, класифікацію, аналіз та синтез отриманої інформації);

- комунікативних вмінь обговорювати результати роботи з ресурсами мережі Інтернет;
- вміння використовувати ресурси мережі Інтернет для освіти та самоосвіти з метою знайомства з культурно-історичною спадщиною різних країн та народів, а також виступати в якості представників рідної культури, країни, міста;
- вміння використовувати ресурси мережі Інтернет і сервіси Веб 2.0 для задоволення своїх інформаційних та освітніх інтересів і потреб [26].

В дидактичному плані мережа Інтернет включає, щонайменше, два основних компоненти: форми телекомунікації і інформаційні ресурси.

До форм телекомунікації відносяться електронна пошта, чат, форум, ICQ, відео, веб-конференції, а також соціальні сервіси Веб 2.0 (Веб 2.0 - це платформа соціальних сервісів та служб, що дозволяє широкому колу користувачів мережі Інтернет виступати не лише отримувачами інформації, а й, головне, її творцями та співавторами -Tiktok, YouTube тощо) [45].

Спочатку ці сервіси використовували для реального спілкування людей, що знаходяться на відстані один від одного, а трохи згодом їх почали застосовувати й у навчальних цілях у процесі освоєння іноземної мови.

Залежно від контенту (текстового та графічного наповнення) і від спрямованості, соціальні сервіси мережі Інтернет поділяються на велику кількість груп. Розглянемо ті, що найефективніше можуть бути використані у процесі навчання іноземної мови: •S Блог (Blog) - особиста сторінка у вигляді щоденника чи журналу. Блоги можуть містити як текстовий матеріал, так і фотографії, аудіо- та відеозаписи, посилання на інші ресурси мережі Інтернет. Вони можуть бути присвячені певній темі або включати записи з різної тематики. їх використовують для розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності, здебільшого читання та письма. У навчальному процесі можна використовувати блог викладача, особисті блоги учнів та блог навчальної групи [27].

Блог учителя створює вчитель іноземної мови. Він може містити

інформацію особистого характеру про інтереси, подорожі, відпустку, родину вчителя. У цьому випадку він буде прикладом учням для створення власних блогів. Також там може міститись інформація про курс чи предмет (програма курсу, домашнє завдання, інформація про матеріал, що вивчають учні, посилання на додаткові джерела, матеріали для читання та аудіювання, посилання на тести тощо). Під час роботи з блогом учителя учні будуть розвивати вміння читати іноземною мовою. Блог учня створює конкретний учень іноземною мовою. Він може містити інформацію про дату та місце народження, родину, інтереси, захоплення, хобі, друзів, досягнення в навчанні чи спорті, улюблені сайти мережі Інтернет, фотографії та відеоролики. За бажання учень може обмежити доступ до особистої інформації. Залежно від мовної підготовки учня матеріали блогу можуть бути перевірені вчителем перед тим, як їх розмістять у всесвітній мережі. Учні можна запропонувати щотижнево додавати нову інформацію, а також читати блоги своїх однокласників і коментувати інформацію, що розміщена в них.

Особисті блоги учнів можуть бути електронними портфоліо та містити колекцію матеріалів, що демонструють особисті досягнення за певний період (твори, проекти, фотографії тощо). При цьому учні розвивають уміння письмового мовлення та читання.

Під час роботи з блогом навчальної групи учні розвивають уміння читання та продуктивного писемного мовлення.

- Вікі (Wiki) - вид соціального сервісу, що дозволяє одній людині або групі осіб створювати контент. Створена інформація може бути доповнена, змінена, видалена як автором, так і відвідувачем сторінки. Одним із найвідоміших прикладів вікі є Вікіпедія (Wikipedia) (www.wikipedia.org) - мережева енциклопедія, яка може доповнюватися будь-яким користувачем мережі Інтернет. При вивченні іноземної мови може бути ефективно використана як джерело інформації для навчання читання;

- Подкаст (Podcast) - вид соціального сервісу, що дозволяє створювати та розповсюджувати аудіо- та відеопередачі у Всесвітній мережі. Подкасти

використовуються для розвитку вмінь аудіювання та говоріння;

- Флікр (Flickr)- це соціальний сервіс, передбачений для зберігання й подальшого використання цифрових фотографій та відеороликів. Користувачі можуть розміщувати свої фото, додавати назви, короткі описи;

- Закладки (Bookmarks) — ще один соціальний сервіс, що дозволяє користувачам мережі Інтернет зберігати й публікувати свої закладки, скорочувати їх за часом створення або популярністю, переглядати закладки інших користувачів та обмінюватися ними. Прикладом сервісу закладок є Делішес (Delisious) (www.delisious.com);

- Ютуб (YouTube) — ще один соціальний сервіс, що надає послуги розміщення та зберігання (хостінгу) відеоматеріалів (www.youtube.com). Користувачі можуть додавати, переглядати, коментувати матеріали. Цей сервіс може бути використаний для розвитку вмінь аудіювання та говоріння [27].

Залежно від конкретних навчальних цілей вищезгадані соціальні сервіси Веб 2.0 можна використати як в індивідуальній, так і в груповій формі роботи, як у проектній діяльності, так і на регулярних заняттях, як удома, так і в аудиторії, їх використання сприятиме залученню іноземної мови до навчальної пізнавальної діяльності.

Виділяють п'ять основних переваг технологій Веб 2.0 у методиці навчання іноземної мови:

- Ефективність сервісів. Учням та вчителям не потрібно буде «блукати» по сайтах у пошуках необхідної інформації. Необхідно буде лише правильно ввести ключове слово в пошукову систему чи соціальний сервіс.

- Можливість створення особистої зони. Учні та вчителі можуть без спеціальних знань програмування створити особисту зону з фотографіями, аудіо- та відеофайлами, посиланнями на інші сайти.

- Простота у використанні сервісів. Соціальні сервіси розроблені для користувачів, які не вміють програмувати. Використовуючи шаблони та оболонки сервісів, учителі та учні можуть самі створювати тематичні форуми,

блоги, записувати аудіо- та відеоматеріал і розміщувати його в мережі Інтернет чи то для загального, чи то для обмеженого доступу.

- Можливість узяти участь у створенні та доповненні веб-ресурсів.

- Можливість використання різних форм інформаційних повідомлень.

Учні можуть створювати та розміщувати в мережі не лише текстовий матеріал, а й фотографії, аудіо- та відео файли.

Інформаційні ресурси мережі Інтернет містять текстовий, аудіо - і відеоматеріал за різноманітною тематикою на різних мовах. Однак для того, щоб учні не загубились в безлічі інформації різного змісту та різної якості, а найбільш продуктивно використовували її для своїх освітніх та професійних потреб, з'явилась необхідність в розробці спеціальних Інтернет-ресурсів, що націлені навчати учнів працювати з ресурсами всесвітньої мережі. До таких англійських ресурсів відносять:

- Хот лист (hotlist) - список посилань на текстові Інтернет-ресурси;

- Мультимедіа скрепбук (multimedia scrapbook) - список посилань на текстові, графічні, аудіо- та відео- Інтернет-ресурси;

- Трежа хант (treasure hunt) - посилання на різноманітні сайти по темі, що вивчається; питання по кожному розділу; загальне питання на цілісне розуміння теми;

- Сабджект семпла (subject sampler) - посилання на текстові та мультимедійні матеріали мережі Інтернет; питання по кожному розділу; аргументація своєї власної думки по дискусійному питанню, що вивчається;

- Вебквест (webquest) - посилання на текстові та мультимедійні матеріали мережі Інтернет; питання по кожному розділу; аргументація власної думки по дискусійному питанню, що вивчається; загальне питання дискусійного характеру [27].

До німецькомовних ресурсів належать:

- Easy-online-german.com - ресурс особливо корисний для тих, хто починає вивчати мову, адже вправи дуже легкі та доступні, базові теми та слова, основи граматики, тексти для читання та відео для розуміння і кращого

вивчення мови - все розраховано на тих, то тільки вливається в це німецькомовне середовище.

- DW.COM - позитивними відмінностями цього ресурсу є те, що матеріал тут поділений на рівні, ті ж на блоки і на уроки. Також можна читати світові новини та переглядати відео.

- Comelsen - на цьому сайті можна безкоштовно завантажити в форматах pdf та doc вправи з німецької мови для вивчення граматики, поповнення словникового запасу та засвоєння вивченого матеріалу. Всі матеріали зібрані та поділені на три групи складності.

- Arbeitsblätter Grundstufe DaF - це зошит, за допомогою якого можна збільшити свій словниковий запас. Для користування ним потрібно вже володіти хоча б мінімальним словниковим запасом, але вправи доволі нескладні, а картинки допоможуть веселіше та цікавіше справлятися з німецькою мовою.

- Серія підручників Themen aktuell - безперечно, дуже вдало розроблена серія навчальних матеріалів, адже включає підручник, робочий зошит, словник, набір вправ та аудіозаписи, які дозволяють всебічно та досконало оволодіти мовою.

Deutschlandradio.de - тут транслюються політичні новини на німецькій мові, з дуже вдало підібраною інформацією.

Спілкування - це одна з основних складових ефективного вивчення мови, тому ці сайти для спілкування з носіями мови:

- Gospeaky.com
- Babbel.com
- Babelvillage.com
- Interpals.net [41].

Усі ці можливості можуть активно використовуватися під час вивчення іноземної мови. Оволодіння комунікативною й міжкультурною компетенціями неможливе без практики спілкування, і використання Інтернет-контенту в цьому випадку - просто необхідне. Віртуальне

середовище дозволяє вийти за часові й просторові рамки, надає можливість аутентичного спілкування з реальними співрозмовниками на актуальні для обох сторін теми. Однак, не можна забувати, що Інтернет - це лише допоміжний технічний засіб, продиктований часом. Для досягнення оптимальних результатів необхідно грамотно інтегрувати його використання в навчально-виховний процес.

Більшість авторів статей пропонують інтегрувати Інтернет у навчальний процес, зберігаючи традиційні засоби навчання. На думку Л. А. Подопрігорової «використання Інтернету на уроці не повинно бути самоціллю. Для того, щоб правильно визначити місце й роль Інтернету при вивченні іноземної мови, необхідно знайти для себе чіткі відповіді на питання: для кого, для чого, коли, у якому обсязі він повинен використовуватися» [35].

Учені-методисти та вчителі-практики відзначають, що Інтернет дозволяє ефективно вирішувати цілий ряд дидактичних задач:

- формувати стійку мотивацію;
- активізувати розумові здібності учнів;
- залучати до роботи пасивних учнів;
- робити урок більш наочним;
- забезпечити навчальний процес новими, раніше недоступними матеріалами, аутентичними текстами;
- привчати учнів до самостійної роботи з матеріалами;
- забезпечувати миттєвий зворотній зв'язок;
- підвищувати інтенсивність навчального процесу;
- забезпечити живе спілкування з представниками інших країн, носіями мови;
- формувати та вдосконалювати вміння і навички ефективного читання, письма й аудіювання, монологічного й діалогічного мовлення;
- розширити словниковий запас;
- виховувати терпимість, сприйняття духовного та пізнавального

досвіду інших народів;

- реалізувати особистісно орієнтований і диференційований підходи до навчання;

- формувати уміння, необхідні для забезпечення інформаційної компетентності, а саме:

- а) здійснювати пошук та відбір необхідної інформації відповідно до поставлених задач і потреб, використовувати її для досягнення своєї мети;

- б) аналізувати й оцінювати прочитане;

- в) розподіляти інформацію на головну та другорядну;

- г) швидко орієнтуватися в тексті, спираючись на ключові слова, структуру тексту, попередню інформацію [28].

При роботі з комп'ютером не слід забувати про здоров'я дитини. Відповідно до правил безпеки під час навчання в кабінетах інформатики навчальних закладів системи загальної середньої освіти, затверджених Наказом Держком України з нагляду за охороною праці (наказ №81 від 16.03.2004р.), безперервна робота учнів із екраном відеомонітора не має перевищувати: для учнів I класу (6 років) — 10 хв за одну навчальну годину; для учнів II—V класів — 15 хв за одну навчальну годину; для учнів VI—VII класів — 20 хв за одну навчальну годину; для учнів VIII—IX класів — 25 хв за одну навчальну годину; для учнів X—XI класів та студентів вищих навчальних закладів I та II рівнів акредитації на першій годині занять - 30 хв, на другій годині - 20 хв. [19].

Роль учителя під час використання Інтернет ресурсів у навчальному процесі є однією з найбільш обговорюваних проблем. Не можна не погодитися з Клаусом Брандлом (Klaus Brandl), який вважає, що робота з Інтернетом висуває дуже високі вимоги до особистісних якостей, професійної підготовки вчителя. У залежності від ступеню участі вчителя К. Брандл виділяє три типи уроків: із домінуючою роллю вчителя, координуючою роллю та переважною роллю учня. Цілком обґрунтовану перевагу Клаус Брандл віддає останньому підходу, який ґрунтується на проектній діяльності учнів,

однак, при цьому він не зменшує вартості двох інших на певних етапах навчання, показуючи можливість їх використання в залежності від рівня учнів, теми й підбору сайтів [2].

Таким чином, Інтернет вносить різноманітність в освітній процес. Результатом використання Інтернету є також створення творчої атмосфери спілкування, досягнення автоматизму в процесі навчання, що призводить до інтенсифікації та активізації навчання, призводить до посилення мотивації до вивчення іноземної мови; дає можливість експериментувати і наочно бачити свої перші успіхи. Сприяє розвитку продуктивних функцій і психічних процесів, розвитку інформаційно - комунікативної компетентності.

Однак не варто забувати, що Інтернет лише технічно допоміжний засіб навчання сучасних школярів, для досягнення найкращих результатів необхідно грамотно інтегрувати його використання в ході освітнього процесу. Плануючи та готуючись до уроку з використанням мережі Інтернет, потрібно завжди оцінювати, наскільки це виправдано і чи немає інших, більш ефективних засобів досягнення поставленої мети. Організуючи роботу на основі Інтернету, слід пам'ятати, що така робота потребує ретельного відбору вчителем матеріалів, попередньої їх обробки і, звичайно, сучасних педагогічних технологій, які відповідають принципам особистісно-орієнтованого навчання і, відповідно, проблемній направленості усього процесу. Інакше, існує вірогідність того, що технократичний підхід, тобто захоплення використанням інформаційних технологій заради них самих, змістить убік цілі навчання іноземній мові, їх специфіку.

ВИСНОВКИ

Метою даного дослідження було теоретично обґрунтувати, практично розробити методику використання інтерактивного методу дискусії у формуванні іншомовної мовленнєвої компетенції в старшій школі (на матеріалі німецької мови). Щоб досягти цієї мети було вирішено ряд завдань. В першому розділі досліджені теоретичні основи формування іншомовної комунікативної компетенції; проаналізовано сутність дискусії як одного з методів формування навичок непередготовленого мовлення, обґрунтовано ефективність використання дискусії в процесі формування мовленнєвої компетенції. В другому розділі висвітлені дискусійні методи у навчанні іншомовного мовлення, запропоновано ефективну методику формування іншомовної мовленнєвої компетенції з використанням дискусійних методів учнів старшої школи.

В результаті дослідження, з огляду на все вищевикладене, можна зробити такі висновки:

- сутність комунікативного підходу до навчання іноземних мов проявляється у тому, що сам процес оволодіння мовою повинен виступати своєрідною моделлю процесу спілкування.
- головною рисою комунікативного навчання є спрямованість навчального процесу на розвиток практичних умінь володіння мовою як засобом спілкування в різноманітних життєвих ситуаціях у залежності від мети спілкування, тобто на формування комунікативної компетенції певного рівня.
- з'ясовано, що комунікативну компетенцію варто розглядати як здатність людини сприймати, розуміти та продукувати іноземну мову не лише на рівні фонологічних, лексико-граматичних і країнознавчих знань і мовленнєвих умінь, а й відповідно до різноманітних цілей та специфіки ситуації спілкування. Для повноцінного спілкування недостатньо лише знати систему мови на всіх її рівнях, володіти правилами для формулювання речень відповідно до граматичних норм,

але також необхідно, відповідно до ситуації спілкування, здійснювати свій вплив на співрозмовника і вживати адекватні для цієї ситуації мовленнєві висловлювання.

Важливою складовою комунікативної компетенції є мовленнєва компетенція. Під мовленнєвою компетенцією розуміємо здатність особистості використовувати мову для досягнення поставлених конкретною мовленнєвою ситуацією цілей, вживаючи для цього мовні, позамовні та інтонаційні засоби виразності, відповідно до існуючих в мові норм та правил.

При формуванні іншомовної мовленнєвої компетенції важливо розвивати в учнів навички непідготовленого мовлення. Іншомовне спонтанне мовлення - це рівень володіння іноземною мовою, на якому мовець здатний без підготовки, без опори на попередньо задані мовні одиниці або шаблони використати засвоєний мовленнєвий матеріал у комбінаціях та ситуаціях, які не мали місця у попередніх видах роботи на занятті.

Одним із ефективних методів розвитку іншомовного спонтанного мовлення виступає метод дискусії, який відноситься до інтерактивних методів навчання. В навчальній дискусії ступінь наближення мовних дій до тих, що мають місце в реальних умовах комунікації є найвищою в порівнянні з усіма іншими видами і формами роботи, які можуть бути застосовані в класі під час навчання іноземної мови (включаючи і навчальні мовні ситуації), оскільки мовний стимул у навчальній дискусії завжди залишається природнім. Зважаючи на це, навчальна дискусія є одним із найефективніших методів формування навичок непідготовленого мовлення.

Критеріями відбору будь-якого інтерактивного методу, у тому числі методу дискусії можуть бути: відповідність принципам навчання, відповідність цілям навчання, відповідність змісту темі, що вивчається, відповідність навчальним можливостям учнів, відповідність умовам та відведеному для навчання часу, відповідність досвіду вчителя (досвіду, педагогічним здібностям, особистим якостям), відповідність періоду навчання.

Дослідження доцільності та ефективності використання методу дискусії у формуванні мовленнєвої компетенції учнів засвідчує: дискусія є продуктивним засобом активізації мовленнєвої діяльності; навчання ведеться в режимі активної взаємодії учнів із вчителем і між собою, що сприяє розвитку таких особистісних якостей, як комунікабельність, співробітництво, ініціативність, толерантне ставлення до співрозмовників, що забезпечує повноту та адекватність спілкування в різних ситуаціях.

Навчання спілкуванню іноземною мовою за допомогою інтерактивного методу дискусії створює сукупний ефект, який виявляється в тому, що на фоні програмного засвоєння знань формуються вміння підтримувати жваву розмову, наводити складні аргументи та переконливо відповідати на них, обговорювати формальні положення, вільно, спонтанно та доречно відповідаючи на запитання та складні контраргументи тощо. Таким чином, звернення до методу дискусії є важливою складовою вдосконалення комунікативних умінь учнів і сприяє підвищенню ефективності формування в них мовленнєвої компетенції.

Кожна з вищезгаданих дискусійних форм роботи пропонує вчителю широке поле діяльності і вартує уваги при вивченні німецької мови. Усі вищезгадані форми і методи мають практичне значення у навчанні іншомовного мовлення. Завдяки таким формам роботи можна досягти вміння учнями спілкуватися в умовах іншомовного спілкування, формувати творчу особистість.

Вище наведені справи з використанням елементів дискусії на уроках німецької мови старшої школи є досить ефективними та стимулюють комунікацію між учнями, допомагають формувати німецькомовну мовленнєву компетенцію, зокрема діалогічну. Ці справи можуть використовуватися на різних етапах оволодіння іншомовною мовленнєвою компетенцією в діалозі, на етапі самостійного вживання діалогічних єдностей, побудові мікродіалогів, етапі висловлювання на рівні понад фразової єдності. До найбільш поширених та популярних дискусійних форм

роботи належать такі форми роботи як дебати, коло ідей, акваріум, карусель, робота в парах, групова робота.

Визначені й обгрунтовані особливості навчання ведення дискусії та її практичне застосування учнями на старшому етапі вивчення німецької мови на основі проблемних ситуацій допоможуть цікаво та ефективно вплинути на формування німецькомовного мовлення, зокрема діалогічного.

На основі розроблених теоретичних положень одержані такі практичні результати:

- досліджено дискусійні методи у формуванні німецькомовної мовленнєвої компетенції на уроках німецької мови;
- розроблено комплекс проблемних ситуацій у процесі використання дискусій для організації процесу формування іншомовних умінь в учнів старшої школи;
- розроблено систему вправ для формування іншомовної мовленнєвої компетенції на основі інтерактивних дискусійних методів, до якої входять групи вправ спрямовані на формування вмінь створювати власні діалоги-розпитування на понадфразовому рівні; вправи, спрямовані на формування вмінь будувати репліки; вправи, спрямовані на самостійне вживання діалогічних єдностей, вправи на вміння аргументації, відстоювання власної думки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андронік Н. П. Навчання майбутніх учителів англomовної дискусії на основі автентичних поетичних творів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01, 13.00.02 / Н. П. Андронік- К., 2009. - 338 с.
2. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці / І.Д. Бех. - К.: Виховання і культура №12 (17,18). - 2009. - С. 5-7.
3. Бирюк О. В. Методика формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів у навчанні читання англomовних публіцистичних текстів: дис. ... канд. пед. наук:13.00.02/ О. В. Бирюк -К.,2005- 196 с.
4. Біднова Ю. І. Дискусія як інтерактивний метод навчання іноземної мови [Електронний ресурс].-Режим доступу:
http://confcontact.com/2014_04_25edu/7_Bidnova.htm
5. Білан Н. М. Формування навичок іншомовного професійного спілкування майбутніх фахівців аграрного профілю / Н. М. Білан // Молодь і ринок. - 2016. -№ 3. - С. 168-172.
6. Богуш А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку: програма та методичні рекомендації / Укл. А.М. Богуш. - К. : ІЗМН, 1997. - 112 с.
7. Бруннер Е. Ю. Применение технологии mind map в учебном процессе / Е. Ю. Бруннер // Розвиток міжнародного співробітництва в галузі освіти у контексті Болонського процесу: матеріали між нар. наук.-практ. конференції - Ялта: РВВКЕУ, 2008. - Вин. 19.-Ч. 1.-С. 50-53.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад, і голов, ред.В.Т. Бусел. - К.; Ірпінь: ВГФ: „Перун“, 2001. - 1440 с.
9. Гапонова С. В. Дискусія як вправа для навчання вільного спілкування іноземною мовою / С. В. Гапонова // Іноземні мови. - 1999. - № 4. - С. 3-11
10. Глузман Н. А. Зміст понять «компетентність» і «компетенція» в сучасній педагогічній практиці / Н. А. Глузман // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і

- практики. - 2012. - Вип. 17. - С. 11-14.
11. Гордєєва А. Й. Навчання старшокласників загальноосвітньої школи обговорення проблем англійською мовою у процесі міжкультурного спілкування: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / А. Й. Гордєєва. - К., 2004. - 254 с.
  12. Гузій Н. Історичні витоки проблеми майстерності та професіоналізму педагогічної праці/Н. Гузій//Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: Монографія. - Київ-Глухів, 2005. - 206 с.
  13. Гуцан Л. А. Компетентнісний підхід у сучасній освіті/Л. А. Гуцан//Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (25-27 лютого 2013 р., м. Київ) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України [та ін.]. - К., 2013.-256 с.
  14. Дацків О. П. Методика формування вмінь говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації: дис. ... канд пед. наук: 13.00.02 / О. П. Дацків. - К., 2011. - 321 с. ЛІНГВ О ДИДАКТИКА Наукові записки. Серія: педагогіка. -2015.-№285.
  15. Демчук М. Нетрадиційні форми навчання//Рідна школа. - 2005. - № 9. - С. 65-67.
  16. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика: Монографія / За ред. П. Г. Ничкало. - Хмельницький: ТУП, 2002. - 334 с.
  17. Заболоцька Л.А. Педагогічні умови формування комунікативних умінь учителя. - URL: <http://lib.mdpu.org.Ua/nvsp/BAK7/7/14.pdf>.
  18. Зайцева І. В. Solving Problems Through Discussion: навч. посібник / І. В. Зайцева - К.: Ленвіт, 2014.- 192 с.
  19. Зайцева І. В. Експериментальна перевірка ефективності методики навчання майбутніх філологів ведення англомовної дискусії на основі проблемних ситуацій /І. В. Зайцева // Вісник КИЛУ. Серія «Педагогіка та психологія». - К.: Вид. центр КИЛУ, 2014. - Вин 23. - С. 53-68.
  20. Задорожна І. П. Організація самостійної роботи майбутніх учителів

- англійської мови з практичної мовної підготовки: монографія / І. П. Задорожна. - Тернопіль: ТИПУ, 2011. - 414 с.
21. Кодлюк Я. П. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх педагогів як пріоритет модернізації вищої освіти України // Професійні компетенції та компетентності вчителя: Матеріали регіонального наук.-практ. семінару. - Тернопіль, 2006. - С. 10-13.
  22. Куріч М.А. Використання інтерактивних технологій на уроках іноземної мови [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/>..
  23. Лук'янченко І. О. Використання інтерактивних технологій навчання у формуванні мовленнєвої компетенції в говорінні студентів факультетів іноземних мов/ І. О. Лук'янченко // Педагогічні науки: зб. наук, праць. - Херсон, 2011. - Вип. 58. Частина 2. - С. 161-165.
  24. Ланьковська М.М., Сивак О.В. Навчання писемного мовлення при вивченні іноземної мови. URL: <http://intkonf.org/mankovska-mm-sivak-ov-navchannya-pisemnogo-movlennya-pri-vivchenni-inozemnoyi-movi/> (дата звернення: 15.10.2018).
  23. Мацько Л., Мацько О. Аргументація як розділ риторики //Дивослово. - 2003. - № 10. -С. 55-58.
  24. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник/Кол. авт. під керівн. С.Ю. Ніколаєвої. - К.: Ленвіт, 1999.- 320 с.
  27. Омельчук С. Формування мовленнєво-комунікативних умінь у процесі вивчення синтаксису/Сергій Омельчук//Дивослово. - 2006. -№9. -С.2-5.
  28. Орап М. О. Мовленнєва компетентність як структурний елемент мовленнєвої організація суб'єкта: теоретичний аналіз / М. О. Орап // Психолінгвістика. - 2009. - Вип. 4. - С. 81-89.
  29. Паньков Д.В. Організація навчання за інтерактивними технологіями. Методичні рекомендації для педагогічних працівників. Донецьк: ДПО ІПП, 2006. 48 с.
  30. Паньков Д.В. Організація навчання за інтерактивними технологіями. Методичні рекомендації для педагогічних працівників. Донецьк: ДПО

ІПП, 2005.- 48 с.

31. Педагогіка вищої школи: Навч. посібник/З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; За ред. З. Н. Курлянд.- 3-є вид. - К.: Знання, 2007.- 495 с.
32. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. Посібн. / За ред. О. Пометун К., 2004. 192 с.
33. Радчук Л. О. Роль дискусійних видів діяльності у підвищенні рівня навчальних досягнень учнів з історії [Електронний ресурс] / Л. О. Радчук // Педагогічний пошук. - 2009. - № 3-4. - Режим доступу до журн.: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pedp/2009_3_4/pp/63/
34. Селівнова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. - Полтава-К. : Довкілля, 2006. - 233 с.
35. Скляренко Н.К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів // Іноземні мови. - 2011. - № 1. - С.15-25.
36. Словник-довідник з української лінгводидактики : навч. посіб. / [кол. авторів за ред. М. Пентиліук]. - К.: Ленвіт, 2003. - 149 с.
37. Топтигіна Н. М. Психолінгвістичні та комунікативні аспекти навчальної дискусії у процесі вивчення іноземної мови // Теоретичні питання освіти та виховання: Збірник наукових праць. - К.: Вид. центр КНЛУ, НМАУ, 2001 - Вин. 15. - С. 92-96.
38. Тронь Р. Переваги та недоліки інтерактивних форм і методів роботи на уроці [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/34765/
39. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: Монографія /За ред. акад. А.М. Богуш. - Одеса, 2008. - 237 с.
40. Чернишова Л. Навчальна дискусія - один із прийомів формування навичок непідготовленого зв'язного мовлення / Л. Чернишова // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. - 2007. - Вип. 2. - С. 279-283.
41. Bachman L. (1990) Fundamental considerations in language testing. Oxford: Oxford University Press. ISBN 0-19-437003-8

42. Bertram Thiel. Dialogisches Lernen im Unterricht, 2009. [Електронний ресурс].
43. Deutsch.com 2(2009): Kursbuch A Von Lina PILYPAITYTE u.a. Ismaning: Hueber.
44. DLL 04: Aufgaben, Übungen, Interaktion: Buch mit Video-DVD (dll - deutsch lehren lernen: Fort- und Weiterbildung weltweit)
45. Hymes D.H. On communicative competence / D.H. Hymes.-Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1971. - 213 p.
46. EDELENBOS, Peter / JOHNSTONE, Richard / KUBANER, Angelika (2006): Die wichtigsten pädagogischen Grundsätze für die fremdsprachliche Früherziehung. Sprachen für die Kinder Europas, Forschungsveröffentlichungen, gute Praxis & zentrale Prinzipien, Endbericht der Studie EAC 89/04 (Lot 1). - 2006. - S. 128, 116.
47. FIEHLER, Reinhard (2009): Mündliche Kommunikation und Gesprächsdidaktik. - Baltmannsweiler: Schneider Hohengehren, 2009. S. 25-51. (Deutschunterricht in Theorie und Praxis. Bd. 3)
48. Geni@1 (2002): Deutsch als Fremdsprache für Jugendliche. Kursbuch A1. Von Hermann Funk u.a. Berlin u.a.: Langenscheidet.
49. Geni@1 klick (2011): Deutsch für Jugendliche. Kursbuch A1. Von Michael KOENIG u.a.: Langenscheidet
50. Meißner, F.-J. (Hg.) (1997), Interaktiver Fremdsprachenunterricht - Wege zur authentischen Kommunikation. Festschrift zum 60. Geburtstag von Ludger Schiffler, Tübingen.
51. Stein, Tina (2010): Interaktion. In: BARKOWSKI, Hans/KRUMM, Hans-Jürgen (Hrsg.): Fachlexikon Deutsch als Fremd-und Zweitsprache. Tübingen: Narr, S: 135.
52. Steinig, W. (1990), "Partnerschaftliches Lernen mit remigrierten und einheimischen Schülern im Deutschunterricht der Herkunftsländer ausländischer Arbeitnehmer", in: Zielsprache Deutsch 1, 24-34.
53. Schiffler, L. (1980), Interaktiver Fremdsprachenunterricht, Stuttgart.

54. Studio D A2: Deutsch als Fremdsprache: Kurs- und Übungsbuch, Hermann Funk., Comelsen Verlag GmbH & Co, Ger (2006)
55. http://doku.cac.at/07_tm interaktive_methoden.pdf
56. <http://debatte.know-library.net>
57. <http://www.iugend-debattiert.ghst.de>

ДОДАТКИ

Додаток А

Thema: „Mode und Jugendkulturen“

Klasse 9

Lernziel: Wiederholen die Lexik zum Thema „Mode und Jugendkulturen“

Lernen eigene Meinungen zum Thema „Kleider machen Leute“ aussprechen.

Робота проводиться із застосуванням технології колективно групового навчання методом «МІКРОФОН».

Lehrer. Kinder! Das Thema der heutigen Stunde heißt „Mode und Jugendkulturen“. Wisst ihr solche Redensart „Kleider machen Leute?“ Das ist deutsche Sprichwort. Aber ähnliches Sprichwort kann man auch in der Ukrainischen und auch in anderen Sprachen finden. Meiner Meinung nach, hat diese Redensart gleiches Sinn in allen Sprachen. Kinder. Wie versteht ihr diese Redensart „Kleider machen Leute?“ Beantwortet bitte lakonisch, schnell und deutlich. Gebrauch dabei alle neue Wörter zum Thema.

Schüler 1. Ich denke, dass die Kleidung die innere Welt der Menschen widerspiegelt.

Schüler 2. Ich bin sicher, dass die Kleidung innere und äußerliche Kultur der Menschen widerspiegelt.

Schüler 3. Die Kleidung kann man viel Interessantes über den Mensch sagen. Über seinen Geschmack über seine Bedürfnisse.

Schüler 4. Das Äußere der Menschen und besonders die Kleidung kann viel über die Menschen und über ihren Wohlstand sagen.

Schüler 5. Wenn der Mensch ordentlich, höflich, kulturell und gebildet ist, ist ihre Kleidung auch immer in Ordnung.

Schüler 6. Unordentlichkeit spricht vor allem viel über das Verhalten der Menschen, deshalb hilft mir die Kleidung bestimmen, wie der Mensch wirklich ist.

Schüler 7. Die Kleidung charakterisiert die Menschen.

Schüler 8. Ich denke, dass die Kleidung viel über die Lebensweise der Menschen

sagen kann.

Schüler 9. Die Kleidung kann eine wichtige Information über die Menschen geben.

Besonders über den Beruf.

Schüler 10. Dank der Kleidung kann ich sagen, ob sich der Mensch für die Mode interessiert.

Schüler 11. Die Kleidung sagt mir viel über die Eigenschaften der Menschen und über den Geschmack der Menschen, ob der Mensch konservativ, altmodisch oder hochmodisch ist.

Lehrer. Danke, Kinder. Mir gefallen eure Meinungen. Ihr seid alle sehr aktiv. Zum Schluss kann man sagen, dass die Kleidung eine informative Information trägt. In den Menschen muss alles wunderschön sein: die Seele, die Gedanken, die Taten.

Додаток Б

Aufgaben der Diskussionsleitung

Eröffnung der Diskussion:

- Thema nennen
- Problem umreißen bzw. Konflikt andeuten
- Zielsetzung der Diskussion benennen
- Spielregeln bekanntgeben: z. B. Dauer der Diskussion,

Diskussionsform nennen, Dauer von Beiträgen (...)

- zündende Startfrage **Diskussion lenken:**
- Teilergebnisse zusammenfassen
- klärende und weiterführende Fragen stellen
- darauf achten, dass Diskussionsregeln eingehalten werden

Diskussion beenden:

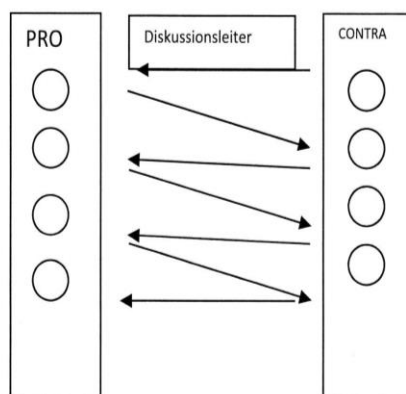
- das Ergebnis zusammenfassen (Gemeinsamkeiten und Differenzen)
- Schlußfolgerungen ziehen
- Schlusswort formulieren

Додаток В

Ablaufschema der Amerikanischen Debatte

- 1) Einteilung der Klasse in eine Pro- und eine Contra-Gruppe und Erläuterung der Gesprächsregeln, Erarbeitung der Standpunkte, mittels Informationsmaterial, pro Diskussionsmitglied ein Beispiel.
- 2) 1. Runde (Hinrunde): Alle Mitglieder der Pro-Gruppe tragen ihre Argumente vor, danach alle Mitglieder der Contra-Gruppe (Redezeit max. 20 Sekunden, Kontrolle des Ablaufes und der Zeit durch den Diskussionsleiter), festgelegte Sitzordnung.
- 3) Verarbeitungsphase: Alle Mitglieder erarbeiten auf Grundlage des gehörten gegnerischen Argumentes ein Gegenargument.
- 4) 2. Runde (Rückrunde): Diskussion auf Dialogbasis, bei der jeder Redner auf das vorherige Argument des Gegners eingeht und versucht, es durch ein Gegenargument zu entkräften. Das Rederecht springt zwischen den beiden Gruppen hin und her.
- 5) 3. Runde (freie Runde): freie Diskussion für alle Beteiligten, evtl. Konsensfindung.
- 6) Auswertungs- und Reflexionsphase (auf formaler Ebene)

Typische Sitzordnung und Abfolge des Rederechts bei der Amerikanischen Debatte:

Soziale Netzwerke:

sinnvolle Bereicherung oder unerkannte Gefahr?

(Amerikanische Debatte)

Diskussionsleiter

Du bist in der nachfolgenden Debatte der Diskussionsleiter und hast folgende

Aufgaben:

- > Informiere dich in den Texten über Vor- und Nachteile von sozialen Netzwerken im Internet.
- > Du eröffnest die Hinrunde der Debatte:
  - ★ Zunächst nennst du noch einmal das Diskussionsthema.
  - ★ Dann erteilst du der Pro-Gruppe das Wort. Jedes Mitglied hat 20 Sekunden Redezeit. Mit der Stoppuhr kannst du die Zeit messen. Sollte jemand länger reden, so unterbrich ihn mit der Tischklingel.
  - ★ Nun hat die Contra-Gruppe das Rederecht mit den gleichen Regeln.
  - ★ Du kontrollierst zudem die Einhaltung der Gesprächsregeln (fair bleiben, niemanden beleidigen, niemanden unterbrechen etc.).
- > Nach der Verarbeitungsphase eröffnest du die Rückrunde:
  - ★ Du erteilst dem ersten Mitglied der Contra-Gruppe das Wort und beachtest die verlängerte Redezeit von 30 Sekunden.
  - ★ Danach ist der gegenüberstehende Gegner der Pro-Gruppe an der Reihe.
  - ★ Du musst besonders die abwechselnde Reihenfolge im Rederecht beachten.
- > Nachdem alle an der Reihe waren beschließt du die Debatte und eröffnest die freie Diskussion. Du erteilst das Rederecht an die Teilnehmer in der Reihenfolge ihrer Wortmeldungen. Dein Lehrer gibt dir ein Zeichen, wann die Diskussion zu Ende ist.
→ Dann beendest du die Diskussion und fasst das Ergebnis (Evtl. einen gefundenen Kompromiss) kurz zusammen.

Soziale Netzwerke:

sinnvolle Bereicherung oder unerkannte Gefahr?

(Amerikanische Debatte)

Contra

Ihr seid der Meinung, dass soziale Netzwerke im Internet viele Gefahren bergen

und man sich deshalb dort nicht anmelden sollte. Sowieso versteht ihr den ganzen Hype um diese Plattformen nicht.

Arbeitsauftrag:

Sammelt in der Gruppe Argumente, die gegen soziale Netzwerke sprechen. Jedes Gruppenmitglied braucht ein Argument, das durch ein Beispiel belegt werden sollte. Auf dieser Seite kann jeder sein Argument stichwortartig notieren. Auf der Rückseite ist Platz für Notizen während der Debatte (z.B. das Argument eures Gegners, eurer Gegenargument dazu).

PRO

Ihr seid der Meinung, dass soziale Netzwerke im Internet eine sinnvolle Einrichtung sind. Alle eure Freunde sind angemeldet und die Sicherheitsbedenken sind wirklich übertrieben.

Arbeitsauftrag:

Sammelt in der Gruppe Argumente, die für soziale Netzwerke sprechen. Jedes Gruppenmitglied braucht ein Argument, das durch ein Beispiel belegt werden sollte. Auf dieser Seite kann jeder sein Argument stichwortartig notieren. Auf der Rückseite ist Platz für Notizen während der Debatte (z.B. das Argument eures Gegners, euer Gegenargument dazu).

Додаток Г

Gruppe 1

Ihr seid alle Lehrer und diskutiert auf der GLK (Gesamtlehrerkonferenz), ob es sinnvoll ist, eine Schuluniform einzuführen. Der Schulleiter leitet die Diskussion.

Einige Lehrer sind dafür, andere dagegen.

AUFGABE:

- ❖ Macht euch Gedanken, wie diese Diskussion ablaufen könnte, welche Person ihr darstellt und ob ihr für oder gegen die Schuluniform seid.
- ❖ Probt die Diskussion gemeinsam in eurer

Gruppe **Gruppe 2**

Es ist große Pause und ihr befindet euch auf dem Schulhof. Hier beginnt die Diskussion einiger Schüler, ob es sinnvoll ist, eine Schuluniform einzuführen.

AUFGABE:

- ❖ Macht euch Gedanken, wer für und wer gegen die Schuluniform ist. Geht hierbei auf eure gesammelten Argumente ein.
- ❖ Probt die Diskussion gemeinsam in eurer

Gruppe **Gruppe 3**

Ihr seid zu einer Talkshow eingeladen. Hier treffen verschiedene Personen (natürlich auch ein Talkmaster) aufeinander. Die Diskussion geht über die Einführung einer Schuluniform an deutschen Schulen.

AUFGABE:

- ❖ Macht euch Gedanken, wer für und wer gegen eine Schuluniform ist. Welche Erfahrungen bringt ihr mit zu dieser Talkshow. Geht hierbei auch auf eure gesammelten Argumente ein.
- Probt die Diskussion gemeinsam in eurer Gruppe.

Додаток Д

Картки для гри «Інтерв'ю»

Quark, Tee	Brot mit Wurst, Kaffee	Brot, Butter, Käse, Tee
Quark, Milch	Eier, Milch	Eier, Quark, Kakao
Brot mit Butter, Kakao	Joghurt, Quark	Brot mit Wurst, Saft

Додаток Е

Wo warst du um...? Frag deinen Partner / deine Partnerin.

Wo warst da am Freitagmorgen?

Am Freitagmorgen war ich in *der* Schule.

Und wo warst du am Samstagmorgen?

Am Samstagmorgen war ich im Schwimmbad.

Wochenplan 1	...morgen	...nachmittag	...abend
Freitag...			
Samstag...	im Schwimmbad	im Jugendclub	
Sonntag...			zu Hause
Montag...		Gitarrenunterricht	im Kino

		im Schwimmbad	Montag...
	bei Opa und Oma	im Bett	Sonntag...
im Jugendzentrum			Samstag...
zu Hause	zu Hause	in der Schule	Freitag...
..abend	...nachmittag	...morgen	Wochenplan 2

Додаток Є

Macht Verabredungen. Der Sprachbaukasten hilft.

Sprachbaukasten: Verabredungen

Fragen

Gehst du mit / Kommst du mit	in den Zoo Park Zirkus ...	ins (= in das) Kino Konzert Theater Museum Schwimmbad ...	in die Schule Disko Oper ...	?
Gehst du mit / Kommst du mit	schwimmen / tanzen / Fußball spielen / Eis essen / ...?			

Antworten

(-)	(+/-)	(+)
Das ist schlecht. Ich kann nicht. Ich habe keine Lust.	Ich weiß nicht. Vielleicht. Mal sehen.	Ja, das geht. Au ja! Prima! Klar!